БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. АПРЕЛЬ 9 вторник № 84 (5488).

Өртээ 2 көп.

РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунда

РСФСР-ниң Дээди Совединиң чаа сонгуттурган Президиумунуң башталгы хуралы РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы Н. Г. Игнатовтуң даргалааны-биле апрель 6-да болган.

Хуралга бөлүк хөй эртемденнерге, эмчилерге, артистерге эртемниң алдарлыг ажылдакчызы, алдарлыг эмчи, школаның алдарлыг башкызы, Россия Федерациязының алдарлыг артизи деп хүндүлүг аттарны тывыскан.

Хөй ургулларлыг 94 иелерге «Иениң маадыры» деп хүндүлүг атты тыпсыры-биле киирген. Хөй ургулларлыг 3.700 иелерни «Иениң алдары» деп орденнер болгаш «Иениң медалы» деп медальдар-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң мурнундан шаңнаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң хүндүлел бижиктери-биле, «Өртке эрессоруктут чорук дээш», «Ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле шылгарааңгай болганы дээш» деп медальдар-биле шаңнаар дугайында айтырыгларны көрген.

«Хамаатыларның күш-ажылчы эвес орулгалары-биле туткан азы садып алган бажыңнарын, чайлагда бажыңнарын болгаш өске-даа тудугларын эгидилге чокка хавырып алыр дугайында» РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1962 чылдың июль 26-да Чарлыын, ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хамааты хоойлузунуң үндезиннериниң 25 чүүлүнүң негелделерин күүседири-биле 1962 чылдың июнь 26-да Чарлыкты күүседип турар талазы-биле Ставрополь крайның болгаш Волгоград областың чер-чер Советтериниң күүскомнарының ажылын база чугаалажып көрген. Хамаатыларның хуузунда өнчүзүнге чүгле чаңгыс чуртталга бажыңы туруп болурун ол чүүл доктаадып турар.

(СЭТА).

1963 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның КЫЙГЫРЫГЛАРЫ

1. Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының чаңгыс эвиниң болгаш акы-дуңмалышкы чоруунуң хүнү — Май 1-зи делгерезин!

2. Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

3. Улустарның аразында тайбың болгаш найырал делгерезин!

4. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Бүгү күштерни СЭКП-ниң Программазын, партияның XXII съездизиниң шиитпирлерин күүседиринче!

Коммунизмниң тиилелгезинче, бурунгаар!

5. Революстуг улуг өредиг, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының идейлиг күчүлүг чепсээ — марксизм-ленинизм делгерезин!

6. Ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның дайынчы авангарды — акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларга чалбыыштыг байыр!

7. Бүгү делегейниң коммунистериниң улуг армиязының марксисчи-ленинчи бузулбас чаңгыс эви болгаш сырый каттыжылгазы делгерезин!

8. Пролетаржы интернационализмниң тугун бедик тудаал!

9. Тайбың, демократия болгаш социализм дээш демиселге бүгү чурттарның ажылчы чоннарының ажыл-чорудулгазының чаңгыс эви быжыгып турзун!

10. Реакцияга хоругдаттырганнар, капиталга хилинчектеттиргеннер хосталзыннар!

11. Делегейниң улустары! Колониалдыг кул чоруктуң бужар бак системазын бүрүн болгаш туюлунга чедир узуткаар дээш, империалистиг хамаарылгалыг чоруктуң бүгү хевирлеринге удур демисежиңер!

12. Делегейниң улустары! Империализмниң улуска удур, араатанзыг утка-шынарын сойгалаңар! Монополияның күүлээшкининге болгаш милитаризмниң калчааараашкынынга удур демиселди күштелдириңер!

13. Бүгү чурттарның улустары! Серемчилелдиг болуңар, дайынның империалистиг кыпсыкчыларын сойгалаңар! Быжыг болгаш бузулбас тайбың дээш улам идепкейлиг демисежиңер!

14. Бүгү чурттарның улустары! Чепсегленнишкинни бүгүниити болгаш бүрүн дүжүрер дээш шиитпирлиг демисежиңер!

15. Бүгү чурттарның улустары! Герман тайбың көрээзин чарарын болгаш Барынын Берлинни демилитаризастаан хостуг хоорай болдурарын негеңер!

16. Делегейниң ажылчын аңгызының тургусканы, социализмниң болгаш коммунизмниң оруу-биле чоруп орар хостуг, тускай догуннаан улустарның күчүлүг дем каттыштырылгазы — делегейниң социалистиг системазы делгерезин!

17. Социализмни тургузуп турар Кыдат Улус Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет Эвилелиниң болгаш Кыдаттың улуг улустарының аразында мөңге, бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

18. Социализмни тургузуп турар Албанияның Улус Республиказының ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш албани улустарның аразында мөңге, бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

19. Социализмни тургузуп турар Болгарияның Улус Республиказының ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш болгар улустарның аразында мөңге, бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

20. Социализмни тургузуп турар Венгр Улус Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш венгр улустарның аразында мөңге, бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

21. Социализмни тургузуп, бодунуң чуртун демократтыг эгелерге тайбың каттыштырар дээш демисежип турар Вьетнам Демократтыг Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш вьетнам улустарның аразында мөңге, бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

22. Социализмни тургузуп турар Герман Демократтыг Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш герман улустарның аразында мөңге, бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

Герман Демократтыг Республика делгерезин!

23. Социализмни тургузуп, бодунуң чуртун демократтыг эгелерге тайбың каттыштырар дээш демисежип турар Көрей Улус-Демократтыг Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш көрей улустарның аразында мөңге, бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

24. Социализмни тургузуп, бодунуң төрээн чуртунуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун америк империалистерниң агрессчи халдаашкыннарындан эрес-маадырлыг камгалап турар Кубаның маадырлыг улузунга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш куба улустарның аразында мөңге, бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

25. Социализмни тургузуп турар Моол Арат Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш моол улустарның аразында мөңге, бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

26. Социализмни тургузуп турар Польша Улус Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш польша улустарның аразында мөңге, бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

27. Социализмни тургузуп турар Румын Улус Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш румын улустарның аразында мөңге, бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

28. Социализмни тургузуп турар Чехословак Социалистиг Республиканың ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш чехословак улустарның аразында мөңге, бузулбас найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

29. Югославияның Федеративтиг Социалистиг Республиказының ажылчы чоннарынга акы-дуңманың байыры! Совет болгаш югослав улустарның аразында найырал болгаш кады ажылдажылга тайбың болгаш социализм дээш демиселдиң эрге-ажыктарынга хөгжүп база быжыгып турзун!

30. Улуг индий улуска изиг байыр! Совет Эвилелиниң болгаш Индияның улустарының аразында найырал болгаш кады ажылдажылга хөгжүп база быжыгып турзун!

31. Улуг индонезий улуска изиг байыр! Совет Эвилелиниң болгаш Индонезияның улустарының аразында найырал болгаш кады ажылдажылга хөгжүп база быжыгып турзун!

32. Нейтралдыг, хамаарышпас болгаш демократтыг Лаосту тургузарының оруунче кирген лаос улуска изиг байыр!

33. Тайбың болгаш боттарының чурттарының национал хамаарышпас чоруун быжыглаары дээш демисежип турар Бирманың, Цейлоннуң, Камбоджаның улустарынга изиг байыр!

34. Афган улуска изиг байыр! Совет Эвилели биле Афганистанның аразында найырал дыг, чаагай кожа-хелбээ харылзаалар быжыгып база хөгжүп турзун!

35. Колониализмни бүрүнү-биле узуткаары болгаш боттарының хамаарышпас чоруун быжыглаары дээш демисежип турар араб чурттарның улустарынга изиг байыр!

36. Алжирниң улузунга изиг байыр! Совет болгаш алжир улустарның аразында найырал хөгжүп база быжыгып турзун!

37. Боттарының хамаарышпас чоруун быжыглаары дээш эрес-маадыр демисежип турар хостуг африкан күрүнелерниң улустарынга изиг байыр!

38. Конго күрүнениң хамаарышпас чоруу болгаш чаңгыс эви дээш демисежип турар конго улуска изиг байыр!

39. Боттарының чурттарының хамаарышпас чоруун быжыглаары дээш, империализмге удур демисежип турар Латин Американың улустарынга изиг байыр!

40. Бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыктарынга Англияның, Американың Каттышкан Штаттарының, Францияның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының найыралы болгаш кады ажылдажылгазы делгерезин!

41. Милитаризмге болгаш фашизмниң катап төрүттүнүүшкүнүнге удур демисежип турар Германияның Федеративтиг Республиказының ажылчы чоннарынга болгаш бүгү-ле депшилгелиг күштеринге изиг байыр!

42. Совет Эвилелиниң болгаш Италияның улустарының аразында найыралдыг харылзаалар хөгжүп база быжыгып турзун!

43. Совет Эвилелиниң болгаш Финляндия Республиканың улустарының аразында найырал база кады ажылдажылга делгерезин!

44. Совет улус биле Швециянның, Норвегияның, Данияның, Исландияның улустарының аразында найыралдыг харылзаалар хөгжүп база быжыгып турзун!

45. Совет Эвилелиниң болгаш Австрияның улустарының аразында найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!

46. Болунуң чуртунуң бүрүн хамаарышпас чоруу дээш, америк шериг баазаларынга удур, кожазы күрүнелер-биле тайбың болгаш найырал дээш демисежип турар япон улуска изиг байыр!

47. Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг ленинчи даштыкы политиказы делгерезин!

48. Тиилелгелериниң алдары-биле бүргеттинген Совет Чепсектиг Күштер делгерезин!

49. Совет дайынчылар! Дайынчы болгаш политиктиг белеткелге чаа чедиишкиннерни чедип алыңар, кандыг-даа агрессчини чылча шаварынга неззде белен болуңар!

50. Бистиң чуртувустуң ажылчын аңгызының болгаш колхозчу тараачыннарының бузулбас эвилели делгерезин!

51. ССРЭ-ниң улустарының бузулбас чаңгыс эви болгаш акы-дуңмалышкы найыралы делгереп база быжыгып турзун!

52. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Бүгү күштерни коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынче!

53. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Бүгү улустуң социалистиг чарыжын улам калбартыңар! Чеди чылының бешки чылының планын хуусаа бетинде күүседиилиңер!

54. Коммунистиг күш-ажылдың коллективтеринге болгаш шалыпчыларынга, бүдүрүлгениң мурнакчыларынга болгаш чаартыкчыларынга алдар!

55. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Бистиң чуртувустуң күчүзүнүң болгаш улустуң чаагай амыдыралының деңнелин улам ыңай бедидериниң үндезини — социалистиг өнчүнү бүгү хемчег-биле быжыглаңар!

56. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Ажыл кылбас кижи чем чиве—деп, коммунизм тургузукчуларының принцивин хажык чок боттандырары дээш демисежиңер!

57. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чүткүлдүү-биле бедидиңер! Бүдүрүлгениң иштики нурлавырларын эң-не долузу-биле ажыглаары дээш, продукцияның шынарын бедидери дээш демисежиңер!

58. Үлетпүрнүң, тудугнуң болгаш транспорттуң ажылдакчылары! Комплексилиг механизацияны болгаш автоматизацияны боттандырыңар, эртемниң, техниканың чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы бүдүрүлгеге улам дидими-биле нептередиңер!

59. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Күрүнениң акша-хереңгилерин камныг чарыгдаарын чедип алыңар! Ажыл-агыйжы эвес чорук-биле, артык чарыгдал үндүрер болгаш төтчеглекчи чоруктар-биле демисежиңер!

60. Үлетпүрнүң, көдээ ажыл-агыйның, тудугнуң болгаш транспорттуң ажылдакчылары! Капитал салыышкыннарын эң-не угаазылалдыг болгаш камналгалыг ажыглаары дээш демисежиңер! Ажыглалга киирер эң чугула тудугларга курлавырларны мөөннеңер!

61. Совет металлургтар болгаш дагжылар! Руда тывыжын, шойну, каңны, прокатты, хоолайларны, өңнүг болгаш ховар металлдарны бүдүрерин көвүдедиңер!

62. Совет энергетиктер, электростанцияларның болгаш электри четкилериниң тудугжулары болгаш эптенчилери! Электрознергия бүдүрериниң темпилери мурнап турар болурун хандырыңар, энергия системаларын тударының болгаш ажыглаарының чарыгдалдарын эвзжедиңер!

63. Машина тудуунуң болгаш прибор тудуунуң ажылдакчылары! Техниктиг депшилге болгаш бүдүрүлгени специализастаары дээш чүткүлдүү-биле демисежиңер! Улус ажылагыйын эң чаа машиналар болгаш приборлар-биле дүрген хандырыңар!

64. Нефть болгаш газ үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Чуртка хөй-ле нефтини болгаш газты берээлиңер!

65. Совет геологтар! Бистиң Төрээн чуртувустуң эгээртинмес байлактарын улам дүрген ажыдыңар!

66. Хөмүр даш үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Даг техниказын эң-не бүрүнү-биле ажыглаары дээш демисежиңер! Хөмүр даштың бот-үнезин чиигедип база шынарын экижидиңер!

67. Химия үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Чаа күүлерни дүрген ажыглалга киирип, шиңгээдип алыңар! Чаа синтетиктиг материалдарны бүдүрерин көвүдедиңер, минералдыг чемишчидилгелерни улам хөйнү бүдүрүңер!

68. Совет тудугжулар! Тудуг ажылдарының темпилерин болгаш шынарын бедидиңер! Быжыг, чараш болгаш камналгалыг бажыңнарны, тудугларны тудуңар!

69. Тудуг материалдарының үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Тудуг индустриазын хөгжүдүңер! Цементини, чаа тудуг материалдарын болгаш эптеп салыр конструкцияларны бүдүрерин көвүдедиңер!

70. Ыяш, ыяш болбаазырадыр болгаш саазын үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Хөй-ле ыяшты, хереселдерни, целлюлозаны болгаш саазынны чуртка берээлиңер!

71. Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Бараанларны болгаш аъш-чем продуктуларын бүдүрерин көвүдедиңер, ассортиментизин калбартыңар, шынарын экижидиңер!

72. Балык үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Балык тударын көвүдедиңер, балыктан кылыр продуктуларның шынарын экижидиңер база бот-үнезин чиигедиңер!

73. Совет транспорттуң ажылдакчылары! Транспортту болбаазыраңгайжыдыңар база амгы үениң техниктиг хереселдери-биле ону дериңер! Чүүктер чедиреринiң хуусаазын кызыраңар, пассажирлерни эки хандырыңар!

74. Харылзааның ажылдакчылары! Харылзааның хереселдерин хөгжүдүп болбаазыраңгайжыдыңар! Чонну хандырарын улам экижидиңер!

75. Көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери! Часкы тарылганы үлегерлиг эрттирери дээш, тарааны, техниктиг культураларны болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдедири дээш бүгү улустуң чарыжын улам-на калбартыңар!

76. Көдээ ажыл-агыйның ажылдакчылары! Эргелеп башкарарының чаа системазының артык күштүг чоруун бүрүнү-биле ажыглаңар! Организакчы ажылды болбаазыраңгайжыдыңар, бүгү-ле колхозтарны болгаш совхозтарны мурнакчыларның деңнелинге чедир кедүрүңер!

77. Колхозчулар, совхозтар ажылдакчылары, көдээ механизаторлар! Механизацияны, эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы дидими-биле нептередиңер! Техниканы чүткүлдүг өөреңиңер, эки ажыглап камнаңар!

78. Колхозчулар болгаш совхозтар ажылдакчылары! Ниитиниң мал ажылын бүгү хемчег-биле хөгжүдүңер, мал чеминиң баазазын быжыглаңар! Зът, сүт, саржаг, чуурга болгаш өске-даа продукция бүдүрерин көвүдедиңер!

79. Кур черлерниң ажыл-ишчилери! Чер ажылының культуразын бедидери дээш демисежиңер! Ниитиниң мал ажылын бүгү хемчег-биле хөгжүдүңер!

80. Эр, хөрээжен колхозчулар! Колхозчу демократияны хөгжүдүңер! Колхоз—тараачыннарга коммунизмниң школазы!

81. Садыгның, хөй-ниити чемненилгезиниң болгаш коммунал-амыдырал ажыл-агыйының ажылдакчылары! Чонну хандырарының бедик культуразы дээш демисежиңер!

82. Совет албан черлериниң ажылдакчылары! Массалар ортузунга организакчы болгаш кижизидикчи ажылды күштелдириңер! Ажыл чылзыр дүжүметсиг чорукту үндезини-биле узуткаңар, ажылчы чоннарның негелделерин болгаш хереглелдерин сагыш човангыры-биле көрүңер!

83. Эртемниң болгаш дээди өөредилге черлериниң ажылдакчылары! Эртемниң улам ыңай чечентелиишкини дээш, техниктиг депшилге дээш демисежиңер! Коммунизм үезинге төлептиг тускай эртемниглерни белеткеңер!

Мурнаачы совет эртемге алдар!

84. Кайгамчыктыг космос корабльдериниң тургузукчулары — совет эртемденнерге, конструкторларга, инженерлерге, техниктерге болгаш ажылчыннарга алдар!

Шылгараңгай совет космонавтарга алдар!

85. Литератураның болгаш уран үүлдүң ажылдакчылары! Чогаалдарның партийжи болгаш улусчу чоруу, бедик идейлии болгаш уран-чечен мергежилгези дээш демисежиңер! Коммунизм тургузунчуларының маадырлыг ажыл-хереклериниң өндүр чаагайын болгаш магалыын, бистиң амыдыралывыста чаа, коммунистиг харылзааларның тиилелгезин тодаргай көргүзүңер!

86. Парлалганың, радионуң болгаш телевидениениң, ном үндүрер черлериниң болгаш культура-чырыдылышкын албан черлериниң ажылдакчылары! Коммунизмниң тиилелгези дээш партияның демиселинге оон дайынчы дузалакчылары болуңар!

87. Улус чырыдыышкынының ажылдакчылары! Ургулларны өөредириниң шынарын бедидиңер, күш-ажылга ынакшылдың, коллективизмниң, коммунизмниң хөрээнге бердинериниң ёзузунга оларны кижизидиңер!

88. Медицина ажылдакчылары! Ажылчы чоннарны хандырарын экижидиңер! Медицина эртеминиң эң чаа чедиишкиннерин практикага нептередиңер!

89. Бистиң ниити-улусчу социалистиг күрүневис делгерезин!

90. Эрге-чагырганың ёзулуг улусчу органнары — ажылчы чоннар депутаттарының Советтери делгерезин!

Совет социалистиг демократия хөгжүп база быжыгып турзун!

91. Коммунизмниң школазы—совет профэвилелдери делгерезин!

92. Коммунистиг ниитилелдиң идепкейлиг тургузукчулары —совет хөрээженнер делгерезин!

93. Коммунистиг партияның шынчы дузалакчызы болгаш күр күжү—ленинчи комсомол делгерезин!

94. Аныяк өөлдар болгаш кыстар! Коммунистиг ёзу-биле ажылдаарынга болгаш чурттаарынга чүткүлдүү-биле өөрениңер!

Алдарлыг совет аныяктар делгерезин!

95. Пионерлер болгаш школачылар! Билиглерни чүткүлдүү-биле шиңгээдип алыңар, күш-ажылга ынак болуп, ону хүндүлеңер! Ленинниң хөрээ дээш, коммунизм дээш идепкейлиг демиселчилер болурунга белеткениңер!

96. Коммунистер болгаш комсомолчулар! ССРЭ-ге коммунизмни тургузары дээш бүгү улустуң демиселиниң авангардынга туруңар!

97. Коммунизмниң шылгараңгай тургузукчузу, чер кырынга тайбың болгаш бүгү-ле улустарның аас-кежии дээш эрсдидим демиселчи — улуг совет улуска алдар!

98. Партияның болгаш улустуң бузулбас улуг сырый каттыжыышкыны делгерезин!

99. Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели делгерезин!

100. Бистиң төрээн Совет чазаавыс делгерезин!

101. Ленинниң тургусканы, Совет Эвилелиниң алдарлыг Коммунистиг партиязы делгерезин!

102. Чер кырынга бүгү-ле улустарга Тайбыңны, Күш-ажылды, Хосталганы, Дең эргени, Акы-дуңмалышкы ёзуну болгаш Аас-кежиин бадыткап турар коммунизм делгерезин!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

Көдээ парторганизацияларның амгы чугула сорулгазы

Республикада колхозтар, совхозтарның тарылга шөлдери кылын хар шывыындан бо хүннерде дүргени-биле хосталып, ынчангаш төөгүлүг чедиг чылдың бешки чылының часкы тарылгазы эгелээриниң үези келген. Улус ажыл-агыйының планын ёзугаар тарылга шөлдериниң ниити хемчээлин бо чылын республикага 377 га чедир калбартыр ужурлуг. Кашла хонуктар эртер, тараа культураларының ниити чыылдазын бо чылын 18 миллион пудка чедирери, 20 муң тонна эътти, 19 муң тонна сүттү, 2 муң тонна дүктү күрүнеге садары дээш демиселдиң фронтузу республиканың шөлдеринге калбарып үнер.

Көдээ ажыл-агый чылының ол харыысалгалыг кампаниязына республиканың колхозтар, совхозтарының хөй кезии эки белеткелдиг ужуражып турар. Ылаңгыя Барыын-Хемчиктиң «Тээли» совхоз (директору Б. Чюдюк, парторганизация секретары С. Иргит), Чөөн-Хемчиктиң «Большевик», колхоз (даргазы Ш. Куулар, парторганизация секретары К. Хаяң-оол), Каа-Хемниң «Тиилелге» колхоз (даргазы Д. Зайцев, парторганизация секретары А. Глазырин) часкы тарылгага белеткелди элээн хынамчалыг чоруткан. Оларда механизатор кадрлар четчир, техника бүрүн септеттинген, бүгү культураларның үрезиннери четче болгаш чажар шынарынга чедир арыглаттынган дээш өске-даа белеткелдери эки. Моон алгаш көөрге, ук ажыл-агыйларда парторганизациялар часкы тарылгага бүгү талалыг белеткелди чорударынче биче эвес кичээнгей салып, хөй-хөй организастыг хемчеглерни ап келгени тодаргай-дыр. Бо хүннерде ол ажыл-агыйларның ажыл-ишчилери шөлдерже үнериниң сөөлгү хыналдаларын чорудуп турарлар. Мындыг эки белеткелдиг ажыл-агыйлар часкы шөл ажылдарын чогуур хуусаазында, агротехниктиг бедик деңнелге эрттирип шыдаар дээрзинге чигзиниг турбас.

Бистиң республиканың көдээ ажыл-агыйы бо чылын күрүнеден элээн хөй болбаазын техниканы немей алган, механизатор кадрларның шынар составы мурнукузундан элээн экижээн болгаш саны көвүдээн, ынчангаш часкы шөл ажылдарын чедиишкинниг эрттирип болурунуң бүгү аргалары бисте бар. Кол үүве чүл дизе, ол чугула кампанияны организастыг, бедик деңнелге эрттирер дээш көдээниң парторганизациялары бүгү шөл ажылдарын хүн бүрүнүң оперативтиг удуртулгазынга алган, бодамчалыг ажылдап кылган план ёзугаар боттарының эң шилиндек күштерин тарылганың кол-кол участоктарынга доктаамал ажылдаары-биле тус-тус быжыглаан, шөлдерге ол күштер партийжи-организастыг хамык хемчеглериниң ёзулуг башкарыкчылары, массаның организакчылары болган турарында.

Часкы шөл ажылдарының чогуур өйүнде организастыг доостурунга кижилер-биле хүө бүрүнүң ажылы шиитпирлиг рольду ойнаар. Мынчангаш колхозтар, совхозтарның парторганизациялары, парткомнарның инспектор-парторганизаторлары партийжи ажылдың планынга кижилер дугайында сагыш салыышкынны колдаткан турар ужурлуг. Маңаа кол үүве шөлдерде ажылдап турар кижи бүрүзү аъш-чем продуктулары, чурттаар чер-биле четче хандыртынган, ажылдан хостуг шактарда культурлуу-биле дыштанган турары болур. Шөлдерде турлаг бүрүзүнге ниитиниң чурттарга бажыңнары эки дериттинген, буфеттер, столоваялар организастаттынган, көжер библиотекалар доктаамал ажылдаан, кино, концерттер өй-өйде көргүстүнген, лекция, беседалар үзүктел чок номчуттунган, көскү агитация таарымчалыг тургустунган турзун дээш парткомнар, партияның эге организациялары бүгү хемчеглерни баш бурунгаар чорудары чугула.

Часкы тарылга бичии-даа үзүктелиишкин чокка, бүгү фронтуга бир дески темпилер-биле калбарган турарын хандырар төлээде, парткомнар, колхозтар, совхозтарда партия эге организациялары болгаш шөлдерде ажылдап турар бүгү коммунистер тракторларның, кожуг машиналарының кандыг-даа үрелиишкин чокка, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан турарынга, кывар-чаар материалдарның, артык кезектерниң хандырылгазынга үргүлчүнүң контролюн боттандырып, ажыл үезинде тывылган четпестерни дүрген чайладып үзүткаар талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни ол дорааан алыр хүлээлгелиг. Келир үеде-ги бедик дүжүттүң салым-чолу болза хөрүүнү бедик шынарлыг ажылдап кылыры, үрезиниң чажар нормазын шын барымдаалаары дээн ышкаш агротехниканың бүгү дүрүмнерин хажык чокка сагырындан шуут хамааржыр болганда, парторганизациялар тарылганың ол чугула айтырыгларынче кичээнгейин база бичиидаа кошкадып болбас.

Бүгү-ле часкы шөл ажылдарын чедиишкинниг эрттирери, ынчангаш чаагай дүжүттү өстүрери дээш, шөлдерде ажыл-ишчилернiң ортузунга социалистиг чарыштың тугун бедик көдүрүп, оон-биле ажылчы чоннуң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин хайныктырып үндүрери, ажылга шылгарап үнген мурнакчыларның дуржулгазын калбаа-биле нептередири көдээде парторганизацияларның база бир чугула сорулгазы болур. Социалистиг чарышты чүгле тус-тус кижилерниң аразынга эвес, харын бүдүн-бүдүн агрегаттарның, звеноларның, бригадаларның, салбырларның болгаш ажыл-агыйларның аразынга калбарткан турарын парторганизациялар чедип алыр ужурлуг.

Көдээ ажыл-агый чылының амгы чугула кампаниязы—часкы тарылга келген. Ынчаарга «Часкы хүн бүдүн чылды чемгерер» деп улустуң үлегер чугаазының кайгамчык шыннынын эки билген ажыл-агыйлар удуртукчулары болгаш бүгү ажыл-ишчилер ол политиктиг чугула кампанияны чедиишкинниг эрттирип, ынчангаш усть-лабинчилерниң кыйгырыын херек кырынга деткип, ажыл-херек-биле төлептиг харылааны ол болур.

„Большевик“ колхозта

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозу бо чылын 2250 гектар тараа культураларын, оон иштинде 1400 гектар кызыл-тасты, мал чеми культураларны 585 ганы, оон иштинде 400 гектар кукурузаны болгаш 35 гектар чигир свёклазын тарыыр. Ол культураларның үрезини бүрүн белен болгаш арыглаттынган. Техника септелгези доозулган болгаш тус-тус механизаторларга 29 тракторларны, 30 сеялкаларны быжыглаан. Кукуруза тарып өстүрер 2 звено ажылдап турар, тарылга шөлүнге 1200 тонна өдекти төккен.

Механизаторлар часкы хову ажылдарынче киреринiң мурнуу чарыында социалистиг хүлээлгелерни алган. Ылаңгыя часкы тарылганы 7—8 ажыл хүнүнде бедик деңнелге чорударын, өөлчег нормаларын ыяавыла ажыр күүседирин хүлээнгеннер.

Партия организациязы часкы кампания үезинде чорудар агитасмассалыг ажылдың планын кылган. Механизаторларның чарыжының түңнелин беш хонук санында үндүрерин, тиилекчилерге акша шаңнал-биле кады шилчиир вымпелди тыпсып турарын партбюро доктааткан. Хову турлагларынга неделя санында концерттер, кинолар көргүзүглерин организастаарын, агитлистокторны, «Крокодилди» ийи хонук санында үндүрүп турарын, чарыштың мурнакчыларын көргүзүг, хүндүлел самбыраларынга илередирин планда айтып турар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумун соңгуур дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Доктаалы

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының Дээди Совединиң **доктаадыры болза:**

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумун дараазында составтыг кылдыр соңгуур:

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы

Николай Григорьевич **Игнатов**—Краснодар крайының Кропоткин соңгулда округундан депутат.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчылары:

Мустафа Сафич **Каримов**—Башкир АССР-ниң Бураевск соңгулда округундан депутат.

Мирсаяф Масалимович **Амиров**—Татар АССР-ниң Мамадыш соңгулда округундан депутат.

Александр Уладаевич **Хахалов**—Бурят АССР-ниң Прибайкальск соңгулда округундан депутат.

Роза Абдул-Басыровна **Эльдарова**—Дагестан АССР-ниң Хасавюртовск соңгулда округундан депутат.

Чомай Баталович **Уянаев**—Кабардин-Балкар АССР-ниң Баксанск соңгулда округундан депутат.

Эренжен Агильжанович **Сангаев**—Калмык АССР-ниң Калмык соңгулда округундан депутат.

Михаил Александрович **Галешкин**—Карел АССР-ниң Приладожск соңгулда округундан депутат.

Евгений Федорович **Катаев**—Коми АССР-ниң Сыктывдин соңгулда округундан депутат.

Иван Романович **Москвичев**—Марий АССР-ниң Совет соңгулда округундан депутат.

Ефимия Давыдовна **Яскина**—Мордва АССР-ниң Торбеевск соңгулда округундан депутат.

Тамара Солтановна **Хетагурова** — Соңгу-Осетин АССР-ниң Орджоникидзе соңгулда округундан депутат.

Сергей Хочекович **Красный**—Тыва АССР-ниң Тыва соңгулда округундан депутат.

Петр Петрович **Сысоев** — Удмурт АССР-ниң Игринск соңгулда округундан депутат.

Ильяс Абдулаевич **Алмазов**—Чечен-Ингуш АССР-ниң Назрановск соңгулда округундан депутат.

Тимофей Аркадьевич **Ахазов**—Чуваш АССР-ниң Шумерлинск соңгулда округундан депутат.

Александра Яковлевна **Овчинникова**—Якут АССР-ниң Якутск соңгулда округундан депутат.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары

Сергей Дмитриевич **Орлов**—Белгород областың Борисовск соңгулда округундан депутат.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүннери:

Павел Игнатьевич **Белоусов**—Горький областың Канавинск соңгулда округундан депутат.

Анна Петровна **Бойкова**—Ленинград хоорайның Ленин соңгулда округундан депутат.

Николай Иванович **Воронин**—Ростов областың Морозовск соңгулда округундан депутат.

Владимир Акимович **Демченко**—Москва областың Серпуховск соңгулда округундан депутат.

Леонид Николаевич **Ефремов** — Курск областың Дмитриевск соңгулда округундан депутат.

Афанасий Федорович **Ештокин**—Кемерово областың Прокопьевск—Рудничный соңгулда округундан депутат.

Мария Матвеевна **Зуева**—Омск областың Совет соңгулда округундан депутат.

Николай Иосифович **Калмын**—Смоленск областың Гжатск соңгулда округундан депутат.

Андрей Павлович **Кириленко**—Свердловск областың Орджоникидзе соңгулда округундан депутат.

Николай Тимофеевич **Козлов** —Москва областың Волоколам соңгулда округундан депутат.

Николай Александрович **Кузнецов**—Москва хоорайның Киев соңгулда округундан депутат.

Николай Федорович **Мануковский**—Воронеж областың Новоусманск соңгулда округундан депутат.

Иван Васильевич **Окунев**—Свердловск областың Дзержинск соңгулда округундан депутат.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ИГНАТОВ.
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. ОРЛОВ.

Москва, Кремль, 1963 чылдың апрель 5.

РСФСР-ниң Чазаан—РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелин тургузар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Доктаалы

Россияның Совет Федеративтиг Республиказының Дээди Совединиң **доктаадыры болза:**

РСФСР-ниң Чазаан—РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелин дараазында составтыг кылдыр тургузар:

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы — Геннадий Иванович **Воронов.**

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы—Михаил Алексеевич **Яснов.**

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы, РСФСР-ниң көдээ ажыл-агый продуктулары бүдүрериниң болгаш белеткээриниң министри — Николай Иванович **Смирнов.**

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, РСФСР-ниң Улус ажыл-агый Чөвүлелиниң Даргазы—Сергей Александрович **Афанасьев.**

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы—Иван Емельянович **Воронов.**

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, РСФСР-ниң Күрпланының Даргазы — Константин Михайлович **Герасимов.**

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы—Валентин Александрович **Дьяков.**

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозунуң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Партия-күрүне контроль комитединиң даргазы—Георгий Васильевич **Енютин.**

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, РСФСР-ниң тудуг министри—Николай Николаевич **Качалов.**

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы—Вячеслав Иванович **Кочемасов.**

РСФСР-ниң дээди болгаш ортумак тускай өредилге министри—Всеволод Николаевич **Столетов.**

РСФСР-ниң кадык камгалал министри—Владимир Васильевич **Трофимов.**

РСФСР-ниң даштыкы херектер министри — Михаил Алексеевич **Меньшиков.**

РСФСР-ниң культура министри—Алексей Иванович **Попов.**

РСФСР-ниң саң министри—Иван Иванович **Фадеев.**

РСФСР-ниң автомобиль транспортунуң болгаш чазаглыг оруктар министри—Федор Васильевич **Калабухов.**

РСФСР-ниң коммунал ажыл-агый министри — Сергей Михайлович **Бутусов.**

РСФСР-ниң хөй-ниитининг корум-чурум камгалалының министри—Вадим Степанович **Тикунов.**

РСФСР-ниң чырыдыышкын министри—Евгений Иванович **Афанасенко.**

РСФСР-ниң социал-хандырылга министри—Лидия Ивановна **Лыкова.**

РСФСР-ниң садыг министри—Дмитрий Васильевич **Павлов.**

РСФСР-ниң хем флодунуң министри—Сергей Андреевич **Кучкин.**

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң тудуг херээнин талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы—Анатолий Сергеевич **Болдырев.**

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң суг ажылының талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы—Константин Сергеевич **Корнев.**

РСФСР-ниң көдээ ажыл-агый техниказын, артык керектерни, минералдыг чемишчидилгелерни болгаш өскеде материал-техниктиг чепсектерни садарының, колхозтарга болгаш совхозтарга машиналар септээрин болгаш ажыглаарын организастаар талазы-биле Бүгү-россия каттыжыышкынының даргазы—Сергей Васильевич **Шевченко.**

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелелинин начальниги—Борис Тимофеевич **Колпаков.**

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ИГНАТОВ.
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. ОРЛОВ.

Москва, Кремль, 1963 чылдың апрель 5.

АК-ДОВУРАКТАН МЕДЭЭЛЕР

Апрельдиң баштайгы хүннери кыржын соок, хатшуурганныг турзажок, шалыпчы тудугнуң кайы-даа участогунга ажылдар улам хайныгыышкынныг чоруп турган.

Чеди чылдың бешки чылының 90 хонуктарының — бирги кварталдың дургузунда канчаар ажылдаан бис, планывыс күүсеттинген бе? Бо айтырыг бригада, звено бүрүзүн хөлзедип турар. Чурттал тудугларының № 2 участогунуң тудугжулары бирги кварталда кылган ижин түүнээн. 1500 дөрбелчин метр шөлдүг чурттал тудуун кылыр план 70 хуу ажыр күүсеттинген азы 2200 дөрбелчин метр шөлдүг чурттал тудуун доозун дужааган.

Участокта бызаңчыларның, чазаныкчыларның болгаш өске-даа тудугжуларның организастыг шудургу ажылының түүнели ындыг. Ылаңгыя эш Бачуринге баштаткан чазаныкчылар бригадазы квартал онаалдазын 135 хуу, эш Ильичевка удуртқан бызаңчылар бригадазы — 120 хуу, Сыртачёвтүң малярлар бригадазы —130 хуу күүсеткен.

Ол участоктуң тудугжулары Май байырлалынга алдар болдурган күш-ажылчы өөлчегге турушкаш, 50 олуттуг чаа чунар бажыңның тудуун Май 1-ниң бүдүүзүнде доозуп, ажыглалга киирерин хүлээнген.

Тудуг участогунуң тудугжулары бо чылын Ак-Хемге **чаа пионер лагериниң тудуун база доозар.** Чаа лагерьге 240 пионерлер хары угда дыштанып болур. Ол дээрге ажылчын суурда болгаш оон чоок кавызында школачы ургларга улуг белек болур.

100 ОЛУТТУГ ЧАА СТОЛОВАЯ. Бо болза бирги кварталда ажыглалга кирген чаа тудугларның биреэзи.Ында аяк-саваны чуурундан өгелөөш, эътти доораарынга чедир — бүгү иштики ажылдар механизастаттынган, электрижиттинген. Суг дамчыдылгазының системазы база кылдынган. Чаа столовااны ажыглалга киирген тудугжуларга болгаш суурнуң бүгү чурттакчыларынга өөрүнчүг болган.

БЕТОНЧУЛАР ЗВЕНОЗУНДА. Фабрика тудуунда ажылдап турар Анатолий Остапенконуң звенозу демирбетон белеткээрин харыылап турар. Ол база харыысалгалыг, чымыштыг иш. Звено бодунуң өөлчег нормазын ийи катап ажыр, азы өөлчегде 45 кубометр бетон белеткээр онаалданы 95 кубометр кылдыр күүсеткен.

Эш Остапенконуң звенозу комбинаттың тудугжуларында калбарган май мурнунуң күш-ажылчы өөлчөөнге турушкаш, ажылдың темпизин улам дүргедедип, апрельде 2500 кубометр бетонну белеткээрин хүлээнген.

Т. ТАЛГАНЧИК.
Бистиң корр.

Бүгү-эвилелде комсомолчу шалыпчы улуг тудугларның бирээзи—«Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудуунда ажыл-иш хайныышкынныг. Чеди чылдың бешки чылының планын чедиишкинниг күүседир дээш чарышта тудугжулар хаара туттунган.

Эш Орус-оол Шырыпка баштаткан бригада мастерская тудуунда ажылдап турар. Бетоннап кылыр ажылдарның хүн нормазын бригада 110—120 хуу күүседип турар.

ЧУРУКТА: Орус-оол Шырыптың бригадазының ажылдап турары.

Фото **С. ФЕОНТИСТОВТУУ.**

Шиитпирниң күүселдези дээш демисежир

Барыын-Хемчикте «Шекпээр» совхоз Биче-Тейде Суг-Кажаа, Дөн-Терезин суг-бараан фермаларын электрижиткен, хойжу үш бригаданың төп турлагларында 6 аал ишти чурттаар 3 чурттал бажынын тудуп өгелөөн, малчыннарның 14 өглерин чаа кидистер-биле чылыглаан.

Ындыг-даа болза, малчыннарның культурлуг амыдырал-чуртталгазын өжүмдер хемчеглер дугайында СЭКП өбкомунуң бешки, Барыын-Хемчик парткомунуң ийиги пленумнарының шиитпирлерин совхозтуң дирекциязы, партия организациязы эм-даа кошкак күүседип турар дээрзин парткомнуң бюрозунга демдеглээн. Пленумнуң шиитпирин ол совхоз кайы хире күүседип турар дугайында айтырыгларны бюрога чугаалашкан болгаш шиитпирлерниң күүселдези дээш демиселди күштелдирерин демдеглээн.

Бирги өөлчегде малчыннарга чурттал бажыңнарын тудуп бөөр деп сорулга салдынып турбуже, совхозтуң удуртукчулары совхоз төвүнде, салбырлар төптеринде тудутларны мүрнадып турар. Суг-бараан фермаларынга үш чунар бажыңнын тудуу соңгулда хүнүнге чедир доостур планы күүсеттинмээн, ол тудуглар март төнчүзүнге чедир доозулбайын келген.

Күжүрлуг-Кежиг суг-бараан фермазынга тудуп доозупкан чунар бажыңны ажыглалга киирбейн, харын мал тарып бооздадыр пунктунуң оран бажыны болдурган. Фермаларның, малчыннарның эрги чуртталга бажыңнарының чаңгызын-даа септеп өгелевөөн.

Суг-Кажаа, Дөн-Терезин фермаларында тургускан кызыл булуннар доктаамал ажылдавайн келген болгаш ыракта четпес дериттинген. Дирекция, партком Акта хөй малчыннарны шуут уткам. Малчыннар хүнү чогуур деңнелинге чедир эртпейн турар. Пленумнарның шиитпирлерин херек кырынга боттандырар дээш ажылдап кылдынган хемчеглерни айыттынган хуусааларында күүсеткен турарын, май 1-ге чедир Акка кызыл булуңну ажыткаш, малчыннарның культуразының төвү болдурарын Барыын-Хемчик парткомунуң бюрозу шиитпирлээн. Акта кижи эмнелгезинин салбырының бажынын улгаттырып тудар, аная бөжүүр бажыңны база ажыдар деп сорулганы салып турар.

Ч. ЧЫЛБАК-ООЛ.

Чаа чурттал бажыңнары

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырының чурттакчы чону чыл келген тудумна көвүдеп турар. Ынчангаш Шагаан-Арыг хоорайның тудуг-монтаж участогунуң тудугжулары Арыг-Бажы суурда чаа чурттал бажыңнарын тудуп өгелөөн. Эш Мастай-оолга баштаткан он ийи кижи составтыг звено кызымак ажылдап турар.

Он аал чурттаар беш бажыңнарның тудуун апрель айның өгезинде доозар дээш тудугжулар бүгү күштү салган. Бажыңнарның иштин штукатурлааш, чугайлаащ, печказын кылып турар. Бо ажылдарда Ховалыг Биче-оол, Николай Даспаакай, Шыырап Артына, Лопсаң Комбу хүн нормазын 130—150 хуу күүседип турарлар.

О. ДАЖЫ-ООЛ.

Малчын өг-бүле

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Хүтте сүт-бараан фермазының инек кадарчызы М. Куржулей кадайы Н. Сагаякова-биле кады үш чыл дургузунда артельдиң инээн менди кадарып келген.

Эрткен чылын Куржулей 150 инекти кадарып, оон кадайы 60 төрээн инектиң 60 бызаазын чидириг чокка алган турган. Ам оларның ажаалгазында шупту боос инектер бар. Бо чылын төрээн 18 инектиң 18 бызаазын база менди алган.

М. ЧАЛБАА.

Мергежили улуг

«Чодураа» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчузу К. Бадыжык мурнунда чолаачылап, трактористеп ажылдап чораан, ам колхозтуң электростанциязының ажылдакчызы.

Тракторнуң, комбайнның, тараа арыглаар машинаның, автомашинаның болгаш көдээ ажыл-агый чепсек-херекселдериниң үрелген кезектерин электри-биле ол дуңзаалажып, каңнажып берип турар.

Бодунуң техниктиг билиин бедидер дээш бот-өөредилгени ол үргүлчүлеп турар. Бадыжыктың өг-бүлези—Анайбан ам 6 чыл дургузунда эмчи сестразында эки ажылдап турар. Бо өг-бүленің өглери кайызы-даа топтуг-томаанныг, кижилерге эптиг-өөлдек, ынчангаш колхозчулар оларны хүндүлөөр.

К. ЯҢМАА.

Улуг-Хем район.

Кысказы-биле

Улуг-Хемниң Чааты 8 чыл школазынга башкы училищезинин сөөлгү курузунуң сургуулдары практика эрттирген. Олар уроктарны бедик деңнелге эрттирип, Ростов болгаш Липецк башкыларының дуржулгазын ажыглап, өөредилгени амыдырал-биле холбаарынга эки түүнелдиг болганнар.

М. Көрген-оол.

* * *

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң уруглар садының ажылдакчылары болгаш садтың бичин уруглары кожазында «Май 1» колхозка концерттиг аалдап чорааннар. Концерттиг программазы байлак болгаш эки шынарлыг болган.

С. Саяна.

* * *

Республиканың хөгжүм-шин театрының артистери Чөөн-Хемчик районнуң колхоз, совхозтарынга концерт көргүзүп чорааннар. Оларның көргүзүглерин чер болганга чон чылыы-биле уткаан.

О. Кызыл.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫ ХӨГЖҮДЕР ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДИҢ ЧУГУЛА ҮЕ-ЧАДАЗЫ

Эш Н. С. Хрущевтиң „ССРЭ-де коммунизм тургузуушкуну болгаш көдээ ажыл-агыйның хөжүлдези“ деп илеткелдериниң болгаш чугааларының бешки тому

Көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинин айтырыгларынче бистиң партиявыс доктаамал сагыш салып турар. Чүгле дээрге социалистиг экономиканың бо адыры улустуң чаагай байдалын көдүреринге, коммунизмни тургузарынга зажок улуг ужур-дузалыг болуп турар. Чүгле бедик хөгжүделіг көдээ ажыл-агый аъш-чемнин продуктуларының болгаш чоннуң хереглелинге өске-даа үүлдерниң өлбекшилин хандырар, үлетпүрге чигэтти берип шыдаар аргалыг.

Көдээ ажыл-агый бүдүүлгезинин хөгжүлдезинин айтырыгларын ханызы-биле ажылдап кылыры, марксчи-ленинчи теорияны коммунизм тургузуушкунунуң бо шалыпчы фронтузунда партияның кайгамчык улуг организакчы ажылы-биле чарылбас харылзаалыг кылдыр чогаадыкчы хөгжүдери, амты үениң байдалдарында партияның политиказын эртемге үндезилээри көдээ ажыл-агыйның айтырыгларының талазы-биле Никита Сергеевич Хрущевтүң илеткелдеринде болгаш чугааларында кирип турар. «ССРЭ-де коммунизм тургузуушкуну болгаш көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдези» деп номнуң бешки томун күрүнеиң политиктиг номнар үндүрер чери чоокта чаа парлап үндүрген. Ол номда Н. С. Хрущевтуң 1961 чылдың февральдан ноябрьге чедир үениң иштинде чугаалары, тодаргайлаарга, СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң сөөлүнден партияның XXII съездизинге чедир үеде чугаалары киргеН.

СЭКП ТК-ның январь Пленуму—көдээ ажыл-агыйны көдүрер дээш партияның удаа-дараалашкак демиселинде чугула үе-чада. СЭКП ТК-ның сентябрь (1953 чылда) Пленумунуң соонда көдээ ажыл-агыйны шапкын көдүрер дээш партияның болгаш бүгү улустуң демиселиниң түүнелдерин Пленумга үндүрүп көргөн турган. Ол үениң дургузунда кур черлерни шиңгээдири, колхозтарның база колхозчуларның материалдыг сонуургалының ленинчи принцивин катап тургузары, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдерин планнаарының чаа чурумунче шилчип кирери чижектиг ындыг кайгамчык улуг ужур-дузалыг сорулгалар шиитпирлеттинген турган. Чурттуң колхозтары болгаш совхозтары кадрлар-биле быжыглаттынган, көдээ ажыл-агыйның техниктиг чепсеглээшкини күштелген турган. Көдээ ажыл-агыйны көдүрер талазы-биле партияның бо болгаш өске-даа хемчеглери социалистиг бүгү экономиканың чедиишкиннеринге эки салдарлыг болган. Чедиишкиннер бар тураажок, көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң темпизи үлетпүрнүү ышкаш ындыг бедик өвес, совет кижилериң дүрген өзүп турар хереглелдеринге, чоннуң өзүлдезинге болгаш оон орулгаларының өзүп турарынга дүүштүр өзүп четтикпейн турарын Пленумга демдеглээн.

СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитеди партияның база чоннуң тура-соруун өзугаар, көдээ ажыл-агыйның — улус ажыл-агыйының амыдыралчы чугула бо адырының өзүлдезиниң темпизин улам дүргедедир дээш ол үеде бүгү хемчеглерни алган. Күчүүгүг үлетпүр-биле чергелештир улам өзүп хөгжүп турар, бүгү тала-биле сайзыраңгай база бедик продуктулуг көдээ ажыл-агыйны тургузары — коммунизмни тургузарының чайлаш чок албан негелдези болур деп чүвени партия барымдаалаан. Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдери мырыңай кижи бүрүзүнүң эрге-ажыынга дуг-жуп, чоннуң чаагай байдалының бедиири оортан дыка хамааржып турар. Ынчангаш, көдээ ажыл-агыйны чайгылыш чок өстүрери—бо дээрге өзулуг-ла бүгү улустуң херээ, коммунистиг тургузуушкуннуң шалыпчы фронтузу болуп турар.

Көдээ ажыл-агый бүдүүлгезинде бар курлавырларны долузу-биле ажыглаарынче бүгү улустуң күжүн мобилизаставышаан, партия организакчы кайгамчык улуг ажылды январь Пленумнуң соонда калбартып чоруткан. Коллективтиг удуртулганың ленинчи принцивин шынчы боттандырып, масса-биле доктаамал сүмелешпишаан, партияның Төп Комитеди чурттуң кол-кол зоналарының көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының калбак чөвүлел хуралдарын организастааш, аная мурнакчыларны, тускай эртеннигларни, эртемденнерни киириштирип эрттирген. Хөй-хөй төлөлекчилер киришкен ол чөвүлел хуралдарга колхоз болгаш совхоз бүдүүлгезинин талазы-биле шиитпирлээр өйү келген айтырыгларны, чурттуң зона бүрүзүнге кандыг хемчеглерни чорудуп болур аргалар барыл дээрзиниң дугайын чугаалашкан. Ол чөвүлел хуралдар болза удуртукчу кадрларга, партия болгаш ажылагыйжы калбак активтерге амыдыралчы чугула школа болганнар. Ол чөвүлел хуралдарның ажылы — шиитпирлээр өйү келген чурттуң экономиктиг айтырыгларын ленинчи өзу-биле көөрүнүң, боттуг бар байдалды барымдаалап кол үүлдү шын шилип ап билириниң, коммунистиг тургузуушкуннуң эң чугула сорулгаларын боттандырарынга күштерни мөөннеп билириниң үлегер-чижээ болган.

Ол чөвүлел хуралдар чоруп турар үеде тургустунуп келген хөй-хөй чугула айтырыглар чүгле зонага өвес, харын бүгү-эвилел ужур-дузалыг болган болгаш СЭКП-ниң XXII съездизинин шиитпирлериндe база ооң хүлээп алганы партияның Программазында илереттинип бижиттинген.

СЭКП-ниң XXII съездизинге белеткелдиң үезинде болгулаан зоналар чөвүлел хуралдарының ролюн болгаш ужур-дузазын үнелевишаан, эш Н. С. Хрущевтуң чугаалааны болза: **«Ындыг чөвүлел хуралдар эргежок чугула турган, чүге дээрге ТК-ның январь Пленумунуң көдүрүп үндүргени көдээ ажыл-агый бүдүүлгезин көдүрериниң сорулгазы болза чүнүңдаа мурнунда кижилерни хайныктырып көдүрерин, организакчы ажылды калбартырын негеп турган. Продуктулар бүдүүлгезин шапкын хөгжүдеринге чүгле шын шиитпир хүлээп алыры-биле кызыгаарланыр болза ол четпес. Бир эвес ону организакчы ажыл-биле быжыглавас болза эң эки шиитпир безин декларация хевирлиг апаар»** (313 арында).

Кара хөрзүннүг Төп зонанын Воронежке, Кара хөрзүннүг эвес зонанын Москвага, Урал областарының база автономнуг республикаларының Свердловскиге, Сибирьниң областар, крайлар база автономнуг республикаларының Новосибирскиге, Кур чер крайының Акмолинскиге (Целиноград деп ам чаартып адаан), Казах ССР-ниң Алма-Атага болгулаан чөвүлел хуралдарының ажылынга Никита Сергеевич Хрущев киришкен. Тус черлерниң колхозтарының болгаш совхозтарының ажылы-биле Н. С. Хрущев ол черлеринге таныжып, хөй-хөй кижилер-биле чугаалашкан. Ол чоруктан чон-биле доктаамал харылзаалыг турарынга үндезилеттинген ажылдың өзулуг ленинчи стилиниң тодаргай үлегер-чижээн бис оортан көрүп турар бис. Воронежке, Москвага, Свердловскиге болгаш Новосибирскиге болгулаан зона чөвүлел хуралдарынга Н. С. Хрущев үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүүлгелери-биле Россия Федерациязының кол рольдуун демдеглээн. Агаар-бойдустуң байдалы кандыг-даа турда янзы-бүрү культураларның бедик түүдүн чыл бүрүде ап, бедик шынарлыг, чиик бот-үнелиг мал ажылының хөй продуктуларын берип турар мурнакчы үлегерлиг ажыл-агыйлар хөй-хөй областарда, крайларда болгаш автономнуг республикаларда көвүдеп өскен. Ындыг болзадаа чедиишкиннер-биле чергелештирдыка хөй колхозтар болгаш совхозтар районнар болгаш харын-даа чамдык областар чүгле бурунгаарлап сайзыраңайн турар эвес, харын бир черге таптап турар ийикпе, харын-даа дорайтап турар чүүл бар. Ооң түүнелинде Кара хөрзүннүг Төп зонанын, Төптүң, Уралдың база Сибирьниң көдээ ажыл-агыйны чоннуң аъш-чем, ылаңгыя эът, сүт болгаш дагаа чуургазынга негелдезин долузу-биле хандырбайн турар. Көдээ ажыл-агыйны дүрген көдүрериниге Россия Федерациязының бүгү областары, крайлары болгаш республикалары шынап-ла кайы хире төттүнмес аргаларлыын база курлавырларлыын Н. С. Хрущев бодунуң чугааларынга бүзүрелдиибиле көргүскен. Хамык ужур чүдел дээрге, чүгле оларны долузу-биле ажыглаарында.

Кол курлавыр—черни шын ажыглаарында. Практиканың буруу шаап турары сиген аралаштырар тарылга системазын Н. С. Хрущев база шуут буруу шапкан. Кара хөрзүннүг эвес зонаның мындыг сан-медээлерин ол көргүскен: 1960 чылда бүгү тарылга шөлүнүң 42 хуузунга сула болгаш оттар тараан турган болгаш оон аңгыда 11 хуузу аңдарган арыг чер турган, ынчаарга Кострома областың бүгү тарылга шөлүнүң 66 хуузу продуктузу чавыс кылдыр ажыглаттынып турган. Сорулга чүл дизе, чер ажылының культуразын бедидеринде, ону өзулуг эртемге үндезилеп чорударында, тараа бүдүрерин көвүдедиринде, кукуруза, чигир свёклазы, чочак-тараа, мал чеминге хереглээр бобылар чижектиг үнелиг ындыг культураларның тарылга шөлүн калбартырында, мал чеминин быжыг суурун тургузарынга болгаш эът, сүт болгаш малдың өске-даа продуктуларын бүдүрерин шапкын көвүдедиринде болуп турар. Үлетпүрнүң улуг-улуг төптерин сүт болгаш ногаа аймаа-биле хандырар төлөөде, **хоорайларны долгандыр сүт база ногаалар бүдүрер тускайжыттынган ажылагыйларны тургузар дугайында** саналды Н. С. Хрущев көдүрүп үндүрген.

Партияның шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш шудургу демисешпишаан, Россия Федерациязының көдээ ажыл-ишчилери улуг чедиишкиннерни чедип алганнар. РСФСР-ниң колхозтары болгаш совхозтары эткен чылын күрүнеге 2.217 миллион пуд тарааны—оон мурнунда чылдаазындан 352 миллион пуд хөй тарааны сатканнар. Эът, сүт болгаш малдың өске-даа продуктуларын садары база көвүдээн. Ындыг болза-даа тараа, эът болгаш өске-даа продуктуларны Россия Федерациязынга бүдүрүп турарының өзүлдезинин темпизи чеди чылдың даалгаларындан болгаш чурттуң өзүп турар хереглелдеринден дыка хожудап турар. «Чылдың түүнелдерин үндүрер болгаш тарааны бүдүрерин база садып алырын улгаттырар дугайында» СЭКП ТК-ның Президиумунга Н. С. Хрущевтуң киирген бижиин чугаалажып турган, көдээнин ажыл-ишчилери 1963 чылда бедик деңнелди чедип алырын төлевилээннер. Россия Федерациязының колхозтары болгаш совхозтары бо чылын күрүнеге 2,5—2,6 миллиард пуд тараа садар, мал чеминин баазазын быжыглаар болгаш күрүнеге 5 миллион тоннадан өвөөш эвес эътти, 19 миллион тонна сүттү, 5,7 миллиард борбак дагаа чуургазын база 194 мун тонна дүктү садар дээш демисежип турарлар. РСФСР-ниң парткомнар

Интернат

Өвүр районуң Торгалыг 11 чыл школазының интернадында колхозчуларның 125 уруглары чурттап турарлар. Өөредилге чылының бирги болгаш ийиги чартыында интернатка ап чорудар өөредилге-кижизидилгелиг ажыл планын профэвилел болгаш комсомол организацияларының киржилгези-биле чогаадып тургускан болгаш башкылар совединге бадылаткан. Кижизидикчилер ол планыга дүүштүр хүн бүрүде боттарының чоруулар кижизидилге ажылының планнарын интернат эргелекчизинге көргүскеш ажылдап турарлар.

Школада оолдарның болгаш уругларның ийи интернаттарында өрээлдер бүрүзү орун-дөжек херекселдери-биле бүрүн хандыртынган. Столоваяның дериг-херекселдери четчир болгаш аъш-чемни белеткеп турарының шынары эки.

Оон-биле кады бирги-даа, ийиги-даа сменаларда өөренип турар өөреникчилерге буфетти организастаан.

Интернатта чурттап турар уруглар 1963 чылдың солуннарындан «Пионерская правда» болгаш «Тыванын аныяктары» солуннарны чагыткан. «Крокодил интернатта чоруп тур» деп шоодуглуг хана солун хуусаазында доктаамал үнүп турар. Уругларның күш-ажылга сонуургалы өзүп, сагылга-чуруму экижээнинин түңнелинде, интернатта өөредилге күш-ажыл-биле сырый холбашкан. Ылаңгыя интернатта мурнуку чылдарда техниктиг ажылчыннарның кылып турганы ажылдарны ам өөреникчилер боттары кылып турар апарганнар. Чижээ, өөреникчилер хүн бүрү өрээлдерге, столоваяга дежурныйлап, школаның класстарын чуп, арыглап-аштап, интернат, школаның ханаларынга бичии-ле хириге берген черлерни чугайлап, столоваяга янзы-бүрү демнерни поварлар Уйнукай болгаш Кертик оларның удуртулгазы-биле боттары белеткеп турар апарган.

Интернатка хереглеттинер сыртык хаптары, шывыглар болгаш өске-даа үүрмек чүүлдерни уруглар боттарының күжү-биле даарап белеткеп алырлар. Интернатта чурттап турар 7 «б» класстың оолдары хаваннар азыраарын хүлээнип алган болгаш оларын ажаалгазы эки.

Неделя санында интернатка шугум чыскаалын эрттирип турар болгаш интернат чөвүлелин үргүлчү чыып, хуралын кылып турар. Аңаа «Эң эки өрээл дээш» деп конкурстуң түңнелин үндүрүп, дараазында неделяда кандыг ажылдарны кылырын дугуржуп ап турарлар. Өрээлдерде «Өрээл булуңу» болгаш таарымчалыг монтажтарны чурум-чыскаалдыг аскылаан.

Өөредилге-кижизидилгениң чедиишкинниг болурунуң үндезини — интернат уругларының амыдыралынга таарымчалыг байдалды чогуур өй-шааанда тургузуп бээринден болгаш кижизидилге ажылын чогуур деңиелинге чедир чорутканындан улуг хамааржыр деп чүвени интернат эргелекчизи, дуржулгалыг башкы, сельсоветтиң депутаты Михаил Кыспаевич Имажаптың тодаргай билип, чаа өөредилге чылынга бүгү талалыг эки белеткелдиинден улуг хамаарылгалыг болганы чугаажок. Оон-биле кады кижизидикчилер Донгак Эдер-оол болгаш Комбу Опештиң уругларга организакчы, оларга эптиг-эзлдек ажылының үре-түңнелинден хамаарышкан.

К. ОЧУР-ООЛ.

ДУРЖУЛГА СТАНЦИЯЗЫ МУРНАП ТУРАР

Мал ажылының продуктуларын садып алыр талазы-биле планның

1963 ЧЫЛДЫҢ БИРГИ КВАРТАЛЫНДА КҮҮСЕЛДЕЗИ (ХУУ-БИЛЕ)

Районнар	СҮТ	ЭЗТ
Барыын-Хемчик	111,5	113,5
Улуг-Хем	95,6	104,7
Чөөн-Хемчик	89,9	102,0
ЧӨӨН-ХЕМЧИК ЭРГЕЛЕЛИ	96,8	106,4
Таңды	130,6	113,1
Каа-Хем	115,1	104,3
Бии-Хем	111,8	104,3
Тожу	66,0	359,6
ТАҢДЫ ЭРГЕЛЕЛИ	118,9	117,1
Өвүр	111,0	102,2
Тес-Хем	60,6	125,2
ТЕС-ХЕМ ЭРГЕЛЕЛИ	77,5	119,0
Республика ниитизи-биле	106,3	112,5
1/IV—1962 ч. турганы	106,4	129,9
СОВХОЗТАР:		
Дуржулга станциязы	151,4	152,4
«Найырал»	138,6	104,7
«Тиилелге»	129,8	100,4
«Межегей»	124,9	114,3
«Элегес»	112,5	109,8
«Сүт-Хөл»	109,8	152,6
«Чыраа-Бажы»	108,9	103,3
«ҮТКА 25 чылы»	102,0	158,8
«Өөк»	97,0	129,9
«Барлык»	97,0	106,1
«Улуг-Хая»	94,9	129,2
«Тээли»	77,4	109,7
«Шекпээр»	74,2	116,4
«Тес-Хем»	32,4	112,8
«Көк-Тей»	—	—
«Тыва»	—	—
«Сукпак»	—	—

Республиканың малчыннары чеди чылдың бешки чылының баштайгы хүннеринден эгелээш, бедик темпилерлиг ажылдап турар. Колхозтарның болгаш совхозтарның хөй кезииниң ажыл-ишчилери күрүнеге сүт болгаш эзт садар талазы-биле квартал онаалдаларын улуг көдүрлүүшкүнүг болгаш чедиишкинниг күүсткеннер. Республика сүт садарының планын 106,3 хуу, эзттиин—112,5 хуу күүсткен. Чурт эрткен чылдың бо үезинге бодаарга сүттү 3.155 центнер, а эзтти 502 центнер хөйну тываның ажыл-ишчилериниң алган.

Таңдының колхоз-совхоз бүдүрүлге эргелелиниң малчынары онза улуг бүдүрүлгечи чедиишкиннерни чедип алган. Олар сүт болгаш эзт бүдүрериниң талазы-биле квартал онаалдаларын элээн ажыр күүсткен. Дуржулга станциязының ажылдакчыларын онзалап демдеглезе чогуур. Ол ажыл-агый эрткен чылын сүт болгаш эзт бүдүрериниң күрүне планын күүседип шыдаваан. Ол продуктуларны күрүнеге садарының чыл онаалдазын станция күүседип шыдаваан турган.

Эрткен чылдың частырыгларын бо чылын өөренип көрген. Ажыл-агыйга күстен эгелээш эвээш эвес кукуруза силозу, сиген, концентраттар белеткеттинген, саалда тургузулгаларының ажылы экижиттинген. Ындыг хемчеглер болза хөй эзт, сүт дээш демиселди чедиишкинниг доозар арганы станцияның малчыннарынга берген. Бирги кварталда сүт-бараай фермаларының ажылының түңнелдерин ёзугаар станция Таңды парткомунуң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Квартал планы-биле көрдүнгенинге бодаарга 617 центнер хөй сүт күрүнеге саттынган. Ол ышкаш эзт садар талазы-биле үш ай планы 152,4 хуу күүсеттинген.

«Элегес», «Межегей», «Тиилелге» совхозтар планныг онаалдаларын күүсеткен. Ол зонада 55 центнер сүт продукциязын күрүнеге чедир бербээн, чүгле «Өөк» совхоз сүт садарының планын күүсетпээн.

Чөөн-Хемчик болгаш Тес-Хем бүдүрүлге эргелелериниң ажыл-агыйлары эрткен чылын көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрер талазы-биле хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен. Эрткен чылын чедип алган чедиишкиннер чамдык удуртукчуларның бажын төөредипкени илдең. Күрүнеге эзт садар талазы-биле онаалдаларны күүсетсе-даа ол ийи эргелел чуртка сүт продукциязы бээриниң планын күүсетпээн. Күрүне олардан 1000 ажыг центнер сүттү чедир албаан.

Ындыг-болза-даа күрүне планын күүседип болурунуң аргалары ол ийи эргелелдиң ажыл-агыйларынга бар турган. Хамык ужур болза Тес-Хем болгаш Чөөн-Хемчик эргелелериниң зоналарынга кыжын безин инектерни чемгербес таварылгалар хөй болуп, а оларны чер өскүрүп турганында болур. Ынчаар ажылдаарга хөй сүттү кайын алыр боор?!

Ийиги болгаш үшкү кварталдарда планныг онаалдаларны күүседири дээш ажыл бирги кварталдан дыка күжениишкинниг болур дээрзин чарыштың тиилекчилери-даа база хожудап-даа турар ажыл-агыйлар үттүп болбас ужурлуг. Сорулга болза кыштаглаашкынның сөөлгү хүннеринде малды аргызып баксырадырын болдурбазы, ону одар ажаалдазынче организастыг шилчидири болгаш кадаттың баштайгы хүннеринден эгелээш инектериниң саалдазы дээш шыңгыы контрольду тургузары болур.

Эзт бүдүрериниң кол күрлавыры малды семиртиринде, аныяк малдарны чедиштир азырап өстүрериндe болур. Колхозтың кадрчылары Донгак Назыты, Кыргыс Черлик-оол олар Өөдең-Шөлде 140 ажыг шарыжыгаштарны семиртилгеде тургускан, оларның ажаалга-чемгерилгезинче чогуур кичээнгейни салып турар. Одар шөлүнүң девискээринге хар улуг болган болза-даа өл мал семис. Малды четчир чем-биле хандырган, оон суттарылгазын таарыштыр тургускан. Оларда тараалыг сула саваны безин күр ашкан.

— Бо чылгы социалистиг хүлээлгенер кандыгы? — деп сонуургап айтырдывыс.

— Оттук-Дашта № 3 сүт-бараан фермазынга хамааржыр улус бис. Бистиң бригадиривис-даа, учётчигивис-даа келбес-тирлер. Шарыжык бүрүзүнүң дензизин 300 килограммдан кудулавас кылдыр семиртип азыраар хүлээлгелиг бис—деп, эш Назыты чугаалады.

Колхоз даргазы чаңгыс катап келген, а ферманың удуртукчулары шуут келбейн турарынга малчыннар хомудап турар. Семиртилгеде турар малдың хонукта эвесдаа болза, ай санында кайы хире немелде дензиниг болуп турары оларга сонуурганчыг болбас аргажок. Мында ындыг учёт чок.

Партия обкомунуң бешки пленуму малчыннарның амыдыралын тыва хой бүрүзүнден 1800 грамм дүктү кыргып алырын, чаш малды бүрүн доруктуруп өстүрерин хүлээнген. Оларның сөзү ажылхерек кырында боттанып турар. Чижээ, сөөлгү хүннерге чедир төчүрттүлгезин экижидериниче кичээнгейни угландырган болгай. Ынчангаш малчыннарның ажылын болгаш амыдыралын хүн бүрү сонуургаары, оларга дузалаары чугула. Малчыннарның чагыткан солуннары дыка хожудап кээп турар. Бажың дугайында малчыннарның дилээн ферма эргелекчизи-даа, колхозтың баштаар черидаа хандырбаан.

ХОЙЖУЛАР БРИГАДИРИ

Бригадада бригадир—кол кижи. «Улуг-Хая» совхозтың дирекциязы Хендергеде чеди кодан хойжуларны бир хойжу бригада кылдыр тургускан болгаш ону удуртурун эш Бегзи-Хууракка даандырган.

— Хойжу бригаданы организастаары, оон ажылын башкарары берге болгаш харыысалгалыг ажыл. Ынчангаш ажылдың бергезинден кортпайн, даалганы күүседири-биле хүлээп алган мен. Бирги кварталдың отчёдун кылыры-биле хойжуларны кезип чордум—деп, ол чугаалады.

Эш Бегзи-Хуурак алды чылдың дургузунда хойжу болуп ажылдап келген. Оон коданында 440 баш төрүүр хой бар, оон иштинден төрээн 279 хойнуң хураганнарын четче камгалап алган. Үче баш төрүүр хойга онааштыр 100 хураганны, бир хойдан-на 2,2 кг дүктү кыргып алырын ол хүлээнген.

Бригаданың хойжулары 1192 баш төрээн хойнуң хураганнарын бүрүн камгалап алган. Оларның аразында эш Чанчынмаа 345 хураганны, эш Чымба 308 хураганны камгалап алгылаан.

А. ДОНГАК.

Семиртилге—эзт бүдүрериниң курлавыры

«Х Улуг хурал» колхозтуң малчыннары эзт бүдүрерин көвүдеп турган, эрткен ажыл-агый чылындан ийи үүс центнер хөй эзтти күрүнеге садар деп хүлээлгени алганнар.

Эзт бүдүрериниң кол курлавыры малды семиртиринде, аныяк малдарны чедиштир азырап өстүрериндe болур. Колхозтың кадрчылары Донгак Назыты, Кыргыс Черлик-оол олар Өөдең-Шөлде 140 ажыг шарыжыгаштарны семиртилгеде тургускан, оларның ажаалга-чемгерилгезинче чогуур кичээнгейни салып турар. Одар шөлүнүң девискээринге хар улуг болган болза-даа өл мал семис. Малды четчир чем-биле хандырган, оон суттарылгазын таарыштыр тургускан. Оларда тараалыг сула саваны безин күр ашкан.

— Бо чылгы социалистиг хүлээлгенер кандыгы? — деп сонуургап айтырдывыс.

— Оттук-Дашта № 3 сүт-бараан фермазынга хамааржыр улус бис. Бистиң бригадиривис-даа, учётчигивис-даа келбес-тирлер. Шарыжык бүрүзүнүң дензизин 300 килограммдан кудулавас кылдыр семиртип азыраар хүлээлгелиг бис—деп, эш Назыты чугаалады.

Колхоз даргазы чаңгыс катап келген, а ферманың удуртукчулары шуут келбейн турарынга малчыннар хомудап турар. Семиртилгеде турар малдың хонукта эвесдаа болза, ай санында кайы хире немелде дензиниг болуп турары оларга сонуурганчыг болбас аргажок. Мында ындыг учёт чок.

Партия обкомунуң бешки пленуму малчыннарның амыдыралын тыва хой бүрүзүнден 1800 грамм дүктү кыргып алырын, чаш малды бүрүн доруктуруп өстүрерин хүлээнген. Оларның сөзү ажылхерек кырында боттанып турар. Чижээ, сөөлгү хүннерге чедир төчүрттүлгезин экижидериниче кичээнгейни угландырган болгай. Ынчангаш малчыннарның ажылын болгаш амыдыралын хүн бүрү сонуургаары, оларга дузалаары чугула. Малчыннарның чагыткан солуннары дыка хожудап кээп турар. Бажың дугайында малчыннарның дилээн ферма эргелекчизи-даа, колхозтың баштаар черидаа хандырбаан.

ХОЙЖУЛАР БРИГАДИРИ

Бригадада бригадир—кол кижи. «Улуг-Хая» совхозтың дирекциязы Хендергеде чеди кодан хойжуларны бир хойжу бригада кылдыр тургускан болгаш ону удуртурун эш Бегзи-Хууракка даандырган.

— Хойжу бригаданы организастаары, оон ажылын башкарары берге болгаш харыысалгалыг ажыл. Ынчангаш ажылдың бергезинден кортпайн, даалганы күүседири-биле хүлээп алган мен. Бирги кварталдың отчёдун кылыры-биле хойжуларны кезип чордум—деп, ол чугаалады.

Эш Бегзи-Хуурак алды чылдың дургузунда хойжу болуп ажылдап келген. Оон коданында 440 баш төрүүр хой бар, оон иштинден төрээн 279 хойнуң хураганнарын четче камгалап алган. Үче баш төрүүр хойга онааштыр 100 хураганны, бир хойдан-на 2,2 кг дүктү кыргып алырын ол хүлээнген.

Бригаданың хойжулары 1192 баш төрээн хойнуң хураганнарын бүрүн камгалап алган. Оларның аразында эш Чанчынмаа 345 хураганны, эш Чымба 308 хураганны камгалап алгылаан.

А. ДОНГАК.

ЧЕРДЕН КОСМОСЧЕ КОМАНДА

Хайгаарал черинден репортаж

«Чер» биле «Ай-4-түн» аразында болган бир чугаалажыышын 4320 секунда иштинде үргүлчүлээн. Бо дээрге дыка үр ченин иштинде болган чугаалажыышкын-дыр, чүге дизе автоматтыг станция чүгле чугаалажыышкын үезинде безин 10—12 мүң км-ге деп орукту эрткен. Ол секундаларның дургузунда Черниң айбычызынга он-он айтырыгларны салган. Айтырыгларның хөй нуруузу эртемденнерни болгаш конструкторларны сонуургадып турар айтырыглар болган. Чер биле космостуң аразында болган «чугаалажыышкын» мынчаар эрткен деп санап болур:

Чер:— Кайы хире ырак черде бар чор силер?

«Ай —4»— Силерден 250 мүн км ажыг ыракта мен.

Чер: — Приборлар кеззәнде температура кайы хирел?

«Ай—4»—Программада көрдүнгени ышкаш. Базыышкын өйүнде-дир. Силерниң билип турарыңар ышкаш аппаратура таарымчалыг ажылдап чор.

Чер:— Ужудуушкуннуң шактарында эртем информациязын хөйну чыып алдыңар бе?

«Ай —4»: —Дыка хөйну. Оон онза ужур-дузалыын Силерже дамчыдылга чугаалап бээр. Аңаа үнелээшкинни специалистер бээр.

«Ай—4»-биле, азы өске-даа космиктиг автоматтыг станция-биле шынап-ла радиотелефон ышкаш ынчаар чугаалажыр чүве болза кайгамчык-ла болбайн канчаар!

Станцияда приборларның ажылын хынаары, оон-биле радиохарылзаа тудуп, эртем информациязын алыры тергиин нарын айтырыг болур. Хайгаарал черинге тургаш, ол чугула эртем төвүнүң шак механизми дег тодазы-биле, демниг ажылдап турарын кижи кайгаар. Ында ажыл хүну онзагай байдалдыг. Кезек када дыштаны каапкаш, улуг болгаш ханы билигни, кичээнгейни негеп турар ажылды эгелей-даа бээр.

— Башкарылга черлеринге колдуунда-ла инженерлер олурар боор чүве — деп, төптүң ажылдакчыларының йарын болгаш харыысалгалыг хүлээдгелерин шуптузун эки билир, Күрүне комиссиязының даргазының оралакчыларының бирээзи менээ чугаалады.— Аңгы-аңгы албаннарның удуртукчулары болза кескү эртемденнер, специалистер болур. Ам ында бедик дуржулгалыг, демниг коллектив ажылдап турар. Айны штурмнаары ол коллективтин идепкейлиг киржилгези-биле болуп келген. Ол коллектив планеталар аразының «Марс-1» деп станциязын хайгааралрын база хандырып турар.

Бөгүнгү ажыл эзлчеглиг радиосеанска белеткел-биле эгелээн. Бо кол болгаш харыысалгалыг болуушкунче бүгү кичээнгейни угландырган. Команда бээр белдирлериниң болгаш эртем аппаратураларының беленин хынап тур. Кандыг-даа таварылгаларда ыяавыла чорудар ол радиосеанстың тодаргай планын баш удур чогааткаш, ажылдап кылыр. Ол планда кыска үениң дургузунда алза чогуур эртем информацияларының эн-не чугулаларын айыткан.

— Антеннаны космиктиг станцияның талазынче угландырынар!— деп, «Ай-4»-биле харылзаа тударын дааскан инженерниң командазы үнген. Ол Күрүне комиссиязының бадылааны эртем планын ёзугаар ажылдаар. Муңгаранчыг улуг антенна оожумуу-биле долганып-ла эгеледи, ону көөрге Октаргайны одурту кезип, чорупканзыг-даа. Антенна «Ай-4»-тү «тудуп» алгаш, салдынмайн-на барган.

Уникальдыг бо антеннаның күчүзү мындыг: антенна Хүн системазының ындыкы кызыгаарындан бээр черде болуп турар бүгү чүүлдерни бодунуң кичээнгейинге хаара тудар. Антенна «Ай-4»-түң мөдээзин хүлээп алгаш, ону хүлээп алырының тускай тургузуунче дамчыдар.

Ажылдакчыларның бир тускай бөлүү космостан алдынган мөдээлерни дүргени-биле ажылдап кыыгаш, оларны күрүне комиссиязынче дамчыдар. «Ай-4»-тен алдынып турар информацияны чурттуң эртем институдунче база дамчыдар. Ону эртемденнер болгаш специалистер тодаргайы-биле шинчилээр. Ынчангаш «Ай-4»-түн ужудуушкунунуң дугайында бүгү шиитпирлерни чурттуң янзы-бүрү районнарында турар специалистер бөлүктериниң түңнелдерин дүүштүрүп түңнээш, үндүрүп турар.

Сеанс уламчылавышаан. Командылал пунктузунуң операторларының тода ажылын мактавас аргажок. Станцияже команданы дамчыдар сорулгалыг, ол кайгамчык комплекстиң тургузукчулары ийи инженер бодунуң ажыд-херектериниң ёзулуг мастерлери...

— Чээрби ийиги команданы бээр-дир.

Оператор карак чивеш дээр аразында базыпса чогуур кнопканы базыпкан.

— Он чедиги команданы бээр-дир...

Кнопканы базыптары билек радиокоманда дамчыдылганың тускай тургузуунда антеннага келир болгаш оон дораан-на космосче үнгеш сорулгазынга чеде бээр. «Ай-4-түн» хүлээп алыр тургузуу алган медээни күүседириниң чогуур командазынче шилчидиптер.

...Космосче чаа салып үндүрүүшкүн бүрүзү — шинчилеттинмээн черлерже орук. Чер чоогунуң делгемнеринде кижи төрелгетеннің бидир чүүлдери безин эмин эртир эвээш болуп турар. Хөйну билип алыры-биле иштинде шинчилел приборларлыг эртем лабораториязының космосче ужугуп үнүп турар чылдагааны ол. Хөй-хөй эртем экспериментилери алдынган тудум-на Октаргайның чажыттары ажыттынар.

«Ай-4»-биле эзлчеглиг радиосеанс доостур дей берген. Элээн каш шак болганда оон тодаргай түңнели белен болур.

А. РОМАНОВ.

(СЭТА-ның тускай корреспондентизи).

ШЕФ-БИЛЕ

«Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырының ажылчын, албан-хаакчылары ында сес чыл школазының келир өөредилге чылында оттулар ыяжын белеткээринге ийи хүн шефтеп ажылдаан. Марттың сөөлгү суббота болгаш воскресенье хүннеринде 73 кижи 548 кубометр токпакты Тел-Ыяш эзиминде хап тургускан.

Шеф организастыг эрткен, аңаа мурнакчылар хөй ирерээн. Чижээ, В. Натпит-оол—8, Т. Доспан — 7 кубометрни, ол ышкаш чеден үш харлыг К. Сандан—5, алдан алды харлыг Т. Сагды — 7 кубометрни белеткээн.

Т. Ховалыг.

секретарьларының болгаш начальниктериниң чоокта чаа болуп эрткен чөвүлел хуралының киржикчилери ол бедик даалгалар күүсеттинер деп СЭКП ТК-га бүзүреткеннер.

Казахстанның кур чер областарының көдээ ажыл-агый мурнакчыларының чөвүлел хуралынга чүве чугаалап тургаш, Н. С. Хрущев Казахстан, Сибирь, Урал, Поволжье, Ыраккы Чөөн чүк районнарынга кур черлерни шингээдип алганының экономиктиг болгаш политиктиг улуг ужур-дузазын онзалан демдеглээн. Партияның кыйгырыы-биле чүс-чүс совет патриоттар ол черлерже барганнар. Он-он миллион гектар кур база курукан черлерни шингээдип алыр талазы-биле оларның маадырлыг күш-ажылы бистиң Төрээн чуртувустуң төөгүзүнге кайгамчык арын болуп кирген.

Кур черни шингээдип алганы-биле тарааның чаа улуг баззазы чуртка тургустунган, миллиард-миллиард пуд немелде тарааны чурт алган. Оон-биле кады, чаа черлерни шингээдип алыры-биле холбаштыр үндүрген күрүнениң чарыгдалдары долузу-биле, харын-даа немелде улуг орулгалыг кылдыр эгиттинген. Ол болза бистиң партиявыстың ленинчи политиказының улуг тиилелгези-дир. Кур черлерни шингээдип алыр талазы-биле Төп Комитеттиң курузунга удурланып турган партияга удур бөлүктүң шаарланчактарының долузу-биле буурап дүшкенин ол көргүзүп турар. Чоннуң амыдыралындан хоорулган, оон негелде хереглелин билбес, чоннуң чогаадыкчы күжүнге ынанмас ол бүзүрел чок болгаш дүжүп берикчи кижилерни партия болгаш чон бодунуң оруундан чайлаары ап октааны кончуг шын болган.

Кур чер крайының ажыл-ишчилериниң мурнунга чаа, улам нарын база улам харыысалгалыг сорулгаларны Н. С. Хрущев салган. Кур черниң району бараанныг тарааны бүдүрериниң улуг төвү апарган, оларны эзт, сүт, дүк болгаш малдың өскедаа продуктуларын бүдүрер талазы-биле база улуг төп чер болдурар херек» деп Н. С. Хрущев чугаалаан (211 арында). Кур чер крайының көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының чөвүлел хуралынга Н. С. Хрущев бодунуң чугаазынга 100 гектар черге онааштыр бүдүрер эзттиң эргежок чугула деңнелин ханы үндезилеттинген саналга-биле көргүскен. Чуртка ниитизи-биле, АКШ-тың чурттакчы чонунуң кижи санынга онаажып турар эзди-биле дүгжүп турар, 20—21 миллион тонна коң эзтти алыр төлээде, бүгү чуртка ортумаа-биле 100 гектар тарылга шөлүнге онааштыр 75 центнер коң эзтти болгаш көдээ ажыл-агыйның ажыглалдыг өске-даа 100 гектар черинге онааштыр 16 центнер коң эзтти бүдүрер херек. 75—16—бо саннар эзт бүдүрер талазы-биле чедип алыр бирги деңнел болур дээрзи чурттуң көдээ ажыл-агыйының бүгү ажылишчилериниге ам билдингир көргүзүглер болуп турар. Бо деннелди ам безин чедип эрткеш, чаа улам бедик көргүзүглерни чедип ап, бурунгаар бар чыдар ажыл-агыйлар бисте дыка хөй.

Көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының чөвүлел хуралдарынга Н. С. Хрущев бодунуң чугааларынга көдээ ажыл-агыйны удуртурунуң айтырыгларынче улуг кичээнгейни салып, эки дүжүттү ап, сүт саалдазын көвүдедип, эзт бүдүрер талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип ап турар хөй-хөй мурнакчыларның адын адаан.

Мурнакчылар—бистиң чаленгииживис, бистиң бурунгаар шимчээр оруувустуң айтыкчылары. Олар улам эки ажылдаарынче кижилерни кыйгырарынга чүгле анаа дузалап турарлар эвес, а харын кайы-бир областың боттуг байдалында бедик көргүзүглерни канчаар чедип ап болурун ажыл-херек кырынга көргүзүп турар деп Н. С. Хрущев чугаалаан. Бүдүрүлгени шын удуртурунуң эң чугула негелдези болза мурнакчы кижилерни деткиири, күш-ажылдың эки үлегер-чижектерин билдилиг нептередири болуп турар. Көдээ ажыл-агыйның чедиишкиннерин улам ыцай көвүдедиринге колхозчуларның, совхоз ажылчыннарының болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң материалдыг сонуургалының принцивин улам долу ажыглаары улуг ужур-дузалыг. Казах ССР-ниң көдээ ажыл-агый мурнакчыларының Алма-Атага болган чөвүлел хуралынга Н. С. Хрущев бодунуң чугаазында, кижилериниң энтузиазмин «...күш-ажылдың эки үлегер-чижээн көргүзүп турар кижилер бодунуң ажылы дээш материалдыг бедик төлевирлиг турар кылдыр материалдыг деткимче-биле быжыглаар херек» деп онзалап чугаалаан (298 арында).

Күш-ажылды болгаш оон үнелээшкининиң нормазын шын тургузарының, күш-ажылдың төлевирин бүдүрген продукцияның санындан болгаш шынарындан дорт хамаарылгалыг кылдыр тургузарының, бүдүрүлгечи эки көргүзүглер чедип алганы дээш колхозчуларга немелде төлевирни доктаадырының болгаш совхозтарга күш-ажылдың аккорд-шаннал төлевирин тургузарының эргежок чугулазын эш Н. С. Хрущев айтып турар.

Көдээ ажыл-агыйны удуртурунуң кол айтырыы болза бүдүрүлгени организастаар кадрлар дугайында айтырыг болуп турар. Ол кадрларның иштинде ак-сеткилдиг, эрес-шудургу ажылдап, чоннуң хүндүткел, ынакшылын чаалап алган, талантылыг ажылдакчылар хөй. Ынчалза-даа колхозтарны болгаш совхозтарны багай удуртуп, бүдүрүлгеге улуг когаралды чедирип турар ындыг кижилер база бар. Ажылдай албас, буурап баксыраан ажылдакчыларны бир ажыл-агыйдан өскелеринче солуп турар практика чок кылдынмаан.

Коммунистиг бедик идейлиг ёзугга, бедик принципиалдыг ёзуга, ак-сеткилдиг, шынчы чорукка, улустуң эрге-ажыынга кызыгаар чок бердинген болурунга кадрларны партия кижизидип турар. Ажылда четпестер-биле, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң чавыс деңнели-биле эптежип чаңчыга берген, тежээдикчи хөөнге кирген ындыг удуртукчуларны Н. С. Хрущев бодунуң чугааларында шыңгыы шүүгмүүлээн. Чүзүн-баазын хоозун мактаныышкыннар болгаш шуугаазыннарга, хүлээткен ажыл-херекке харыысалга чок чоруктарга удур шиитпирлиг демиселди чарлаар, мегелеп карак чаар, сан-түң немей бижиир чоруктарны, чоннуң хөрөнгизин өөрлап самчыгдаар, ажыл кылбас база арагалаар чоруктар чижектиг бистиң ниитилелдиң ёзу-чурумунга дүүшпес ындыг бужар чүүлдерни кызыткан демир-биле хаарза чогуур деп ол онзалап демдеглээн.

Удуртукчунуң бир эң чугула шынары—бистиң партиявыстың негелдезин билири, бодунуң бүгү күжүн болгаш билиин бистиң улузувустуң, коммунизмниң тиилелгезиниң хөрээ дээш харам чокка бээри болур. Удуртукчу кижи көдээ ажыл-агыйны эки билири, колхозтарның база совхозтарның чаартыкчыларындан, мурнакчыларындан өөренип ап турары оортан негеттинип турар. «Кижилер сени хүндүлезин дээш кижилерниң сен бодуң хүндүлеп көөр ужурлуг сен. Кижилерни командылап чагырбайн, а эш- хуузу-биле оларны көрүп, оларны кичээнгейлиг дыцнаар, олардан өөренир, оларны өөредир херек» деп Н. С. Хрущев сүмелеп турар (40 арында).

Теорияның амыдырал-биле, материалдыг кежиктерни бүдүрүп турар бүдүрүлге-биле, күш-ажылдың бүдүрүнчүлүүн доктаамал бедири-биле үргүлчү үзүк чок харылзаалыг болурунуң эргежок чугулазын Н. С. Хрущев демдеглээн. Ылангыя экономиктиг эртемниг мурнунга улуг сорулгалар салдынып турар. Ол эртем болуушкуннуң соонга сөөртүүнүп чоруп болбас, а коммунистиг тургузуушкуннуң практиказын теория талазы-биле билип алырынга, амгы үениң байдалдарында үлетүрүнүң база көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлгезин эң ажыктыг кылдыр организастаарының айтырыгларын ажылдап кылырынга дээштиг дузаны совет кижилерге көргүзер ужурлуг.

Бешки томда Н. С. Хрущевтуң СЭКП ТК-ның Президиумунга киирген «Көдээ ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле зона чөвүлел хуралдарының чамдык түңнелдериниң дугайында» бижиин парлаан. Ол бижикте дыка хөй янзы айтырыглар кирип турар. Ол болза амгы үениң техниказыбиле көдээ ажыл-агыйны чепсеглээри, мал ажылында хөй күш негеттинер ажылдарны механизастаары, көдээ ажыл-агыйны электрижидерин дүргедедири, чурттуң аңгы-аңгы зоналарынга чер ажылының эртемге үндезилеттинген системаларын ажылдап кылыры, кукуруза, чигир свёклазы, чочак-тараа болгаш өскедаа үнелиг культураларны бүдүрерин шапкын улгаттырары, мал ажылын хөгжүдери, улуг хоорайларны болгаш хөгжүдери, улуг хоорайларны болгаш үлетүр төптерин чаа сүт-биле хандырары, кур черлер районнарынга тудугларны эжижидери, улустуң хөрецгизин самчыгдаар чоруккa удур демисежири, совхозтарны быжыглаары, колхозтарга болгаш совхозтарга күш-ажылдың организациязынын база төлевириниң системазын сайыраңгайжыдары, көдээ ажылагыйга удуртулганы эжижидери болгаш хөй-ниитиниң контролюн организастаары чижектиг айтырыглар болуп турар. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң экономиказының айтырыгларынче кичээнгейни күштелдирерин Н. С. Хрущев негеп турар.

Бо темада Н. С. Хрущевтуң «Көдээ ажыл-агый талазы-биле сонгаарлаттынмас чамдык, сорулгаларының дугайында» СЭКП ТК-ның Президиумунга киирген бижии кирген. Ол бижикте тарааны бүдүрерин болгаш саадып алырын улгаттырар болгаш бобы культураларның тарылгазын калбартыр дугайында, көдээ ажыл-агыйда күш-ажылдың бүдүрүвчүлүүн бедидер болгаш техниканы сайыраңгайжыдар дугайында, чигир свёклазының үрезин ажылының болгаш ол ышкаш көдээ ажыл-агый органнарын черже, бүдүрүлгеже чоокшуладырының эргежок чугулазының дугайында саналдарны көдүрүп үндүрүп, үндезилеп турар. СЭКП ТК-ның ноябрь Пленуму (1962 чылда) улус ажылагыйын удуртурун эде тургузар талазы-биле Н. С. Хрущевтуң саналы-биле чоруткан ажылды дооскан. Ол эде тургузуушкуннуң кол утказы болза партия организациялары адаандан үстүнге чедир бүдүрүлге принциви-биле тургустунары болуп турар. Совет органнарны база аңаа дүүштүр эде тургускан. Көдээ ажыл-агый органнарының эде тургузуушкунун оон мурнунда-ла чоруткан турган болгаш колхозтарны болгаш совхозтарны удуртур, принципиалдыг шуут чаа органнары—колхоз-совхоз бүдүрүлге эргелелдери тургустуңган. Ындыг янзы-биле, колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезинге ажыктыг салдарны чедирер аргалыг, көдээ ажыл-агыйны удуртурунуң таарышкан системазы чурттуң иштинде тургустунган.

«ССРЭ-ге коммунизм тургузуушкуну болгаш көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинин» үндүрүлгезиниң бешки томунга Н. С. Хрущевтуң Армян ССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Арменияның Компартиязының Төп Комитединиң, Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Грузияның Компартиязының Төп Комитединиң ол республикаларга Совет эрге-чагырганың база коммунистиг партияларның тургустунганының 40 чыл болган оюнга тураскааткан байырлыг хуралдарынга чугаалары. Казах ССР-ниң болгаш Казахстанның Коммунистиг партиязының дертен чыл оюнга тураскааткан Алма-Ата хоорайга болган байырлыг хуралынга чугаазы кирген. Н. С. Хрущев бистиң хөй националдыг күрүневистиң улустарының бүзүлбас улуг найыралының күжүн тайылбырлаан, үлетүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хөгжүдер, совет кижилериниң чаагай чоруун көдүрер талазы-биле чаа сорулгаларны идип үндүрген.

Н. С. Хрущевтуң бүгү чугааларында совет кижилериниң чаагай амыдыралының дугайында сагыш салышкын долу синниккен. «Биске, коммунизм тургузукчуларынга кол чүве—кижи. Коммунизм дээш демисел — ол дээрге кижиниң чаагай амыдыралы дээш демисел-дир. Бүгү-ле чүвени кижиниң аас-кежии дээш, бүгү-ле чүүлду аңаа берээли!»—деп көдээ ажыл-агый мурнакчыларының Москвага болган чөвүлел хуралынга Н. С. Хрущев чугаалаан (52 арында). Н. С. Хрущевтуң «ССРЭ-де коммунизм тургузуушкуну болгаш көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдези» деп чаа ажылы-биле танышкан, бүгү ажы

КИЖИНИҢ АЙЖЕ УЖУДУП ҮНҮПТЕРИНИҢ МУРНУУ ЧАРЫЫНДА

Совет эртемниң чаа кайгамчык чедишкининге—автоматтыг станцияны салып үндүргенинге бүгү делегей магадап турар

«Ай-4». Космосту шингээдип алырында бо шылгарангай тиилелге даштыкы парлалганың болгаш делегейниң хөй-ниитизиниң кичээнгейниң төвүнде турар.

БУДАПЕШТ. «Ай-4» кижиниң Айже ужудуп үнүптер үезиниң кел чоруурун айтып турар деп, «Непсабадшаг» солун бижээн. «Непсава» солун Айның талазынче салып үндүрген совет ракеталарның техниктиг байдалдарын бижип турар. «Урания» деп обсерваторияның директору Д. Кулинник медеглээни болза: совет космос ракетазын салып үндүрген чорук Ай кырының дугайында чаа медээлерни алыр арганы бээр. «Ай-4» деп станцияның ужудушкунун улуг сорук киришкин болгаш сонуургал-биле хайгаарап тур бис.

ГАВАНА. «Ай-4» деп планеталар аразының совет станциязын чедишкиннинг салып үндүргенинге аажок улуг сонуургалды куба парлалга илергейлеп турар. Станцияны салып үндүрген дугайында дыңнадыгны солуннар улуг эгелер-биле парлаан, космосту шингээдип алырынга Совет Эвилелинин тиилелгезиниң чаа ужур-дузазын демдеглеп турар. Космосту шинчилээрин болгаш бо талазы-биле Совет Эвилелинин чедишкиннерин «Революсьон» солун бирги арнынга чырыдып бижээн.

ПАРИЖ. Айның талазынче совет космос ракетазын салып үндүргенин тайылбырлавышаан, «Монд» деп француз солуннуң бижээни болза: Совет Эвилели космосту шингээдип алыр талазы-биле американнарны ашкан чаа тиилелгени чедип алган. «Рейнджер» деп америк ракеталар бо талазы-биле дааскан сорулгаларны боттандырып шыдаваан болгай деп ол солун демдеглээн.

БРЮССЕЛЬ. Совет ракетаны салып үндүрген дугайында дыңнадыгны бельги солуннарның бирги арынарынга көскү черлеринде парлап үндүрген. Космос делгемин шинчилээр талазы-биле совет эртемниң чедишкиннериниң дугайын бижээн сураглыг француз журналист Люсьен Барньениң делгереңгей түүлү «Пепль» деп солун «Гагаринни соонда ийи чыл болганда — «Ай-4» деп эге-биле парлап үндүрген.

АФИНЫ. Совет космос ракетазын салып үндүрген дугайында дыңнадыгны Афинының солуннары «Орустарның аажок улуг чедишкини», «Космосче чаа шураашкын» «Орустар Айже космонавтарны салып үндүреринге белеткенип турар» деп эгелер-биле парлап үндүрген «Элефтерия» деп салдарлыг буржуазный солун салып үндүрүүшкүн эртемниң сорулгаларына бараан болур деп бижээн. Совет Эвилели Айже кижини бир дугаарында чоруткан турар хүн ырак эвес. Космосче ракетаны салып үндүргенин «октаргайны чагырып алырынче орукка Совет Эвилелиниң чаа бурунгаарлаашкыны» болур деп «Вима» солун айыткан.

Айже ужудуп бар чоруур совет ракетаже бүгү делегейниң кичээнгейи угланган дээрзин «Анги» солун демдеглээн. Совет эртем бүгү кижи төрелгетенниң чаагай чоруу дээш ажылдап турарын чаа ракетаны салып үндүргени көргүзүп турар. Бүгү делегей совет кижилерге — коммунизмниң тургузукчуларынга байыр чедирип турар.

БУЭНОС-АЙРЕС. Аргентинаның солуннары «Ай-4» деп планеталар аразының станциязының деңизинче болгаш хемчээлинче онза кичээнгейни угландырып турар. «Мундо» деп буржуаз солуннуң бижээни болза: «Ол хире хөй чүүктүг ракетаны Черден Айже төөгүде бир-ле дугаарында салып үндүрген. Совет Эвилелинге ракетаны чаа салып үндүргени Айже кижинин баштайгы ужудуушкунунга дорт орукту ажыдып турар».

(СЭТА).

оведениң дугайында

чиң Доктаалы

дьевич Ахазов—Чуваш АССР-ниң Шуда округундан депутат.
совлевна Овчиннинова—Якут АССР-ниң округундан депутат.

РСР-ниң Дээди Соведениң езидиумунуң секретары

евич Орлов—Белгород областың Бориругундан депутат.

СР-ниң Дээди Соведениң езидиум кежигүннери:

вич Белоусов—Горький областың Каокругундан депутат.
Бойкова—Ленинград хоорайның Ленин ан депутат.
вич Воронин—Ростов областың Морогундан депутат.
вич Демченко—Москва областың да округундан депутат.
евич Ефремов — Курск областың да округундан депутат.
ович Ештокин—Кемерово областың ничный соңгулда округундан депутат.
а Зуева—Омск областың Совет соңепутат.
вич Калмын—Смоленск областың округундан депутат.
Кириленко—Свердловск областың улда округундан депутат.
вич Козлов —Москва областың Вокругундан депутат.
дрович Кузнецов—Москва хоорайокругундан депутат.
вич Мануковский—Воронеж областоңгулда округундан депутат.
ич Окунев—Свердловск областың округундан депутат.

Дээди Соведениң Президиумунуң Дарагазы Н. ИГНАТОВ.

Тыванын улуг тудугларында

АК-ДОВУРАКТАН МК

Апрельдиң баштайгы хүннери кыржың соок, хатшуурганныг турзажок, шалыпчы тудугнуң кайы-даа участогунга ажылдар улам хайныгыышкынныг чоруп турган.

Чеди чылдың бешки чылының 90 хонуктарының — бирги кварталдың дургузунда канчаар ажылдаан бис, планывыс күүсеттинген бе? Бо айтырыг бригада, звено бүрүзүн хөлзедип турар. Чурттала тудугларының № 2 участогунуң тудугжулары бирги кварталда кылган ижин түүнзээн. 1500 дөрбелчин метр шөлдүг чурттала тудуун кылыр план 70 хуу ажыр күүсеттинген азы 2200 дөрбелчин метр шөлдүг чурттала тудуун доозуп дужаган.

Участокта бызанчыларның, чазаныкчыларның болгаш өске-даа тудугжуларның организаттыг шудургу ажылының түүнели ындыг. Ылаңгыя эш Бачуринге баштаткан чазаныкчылар бригадазы квартал онаалдазын 135 хуу, эш Ильичевка удурткан бызанчылар бригадазы — 120 хуу, Сыртачөвтүң малярлар бригадазы —130 хуу күүсеткен.

Ол участоктун тудугжулары Май байырлалынга алдар болдурган күш-ажылчы өөлчегге турушкаш, 50 олуттуг чаа чунар бажыңның тудуун Май 1-ниң бүдүүзүнде доозуп, ажыглалга киирерин хүлээнген.

Тудуг участогунун чаа пионер лагериниң 240 пионерлер хары ажылчын суурда бол ургларга улуг белеп

100 ОЛУТТУГ ЧА

талда ажыглалга кир да аяк-саваны чууру чедир — бүгү иштик электрижиттинген. база кыдынган. Ча тудугжуларга болган өөрүнчүг болган.

БЕТОНЧУЛАР

ажылдап турар Ана бетон белеткээрин галыг, чымыштыг ийи катап ажыр, аз леткээр онаалданы

Эш Остапенконун рында калбарган ма турушкаш, ажылды рельде 2500 кубоме

Ындыг болза-даа чуртта байдал ам-даа тодаргай эвес болуп артышаан, чүге дээрге, үймээнчилерниң кол күүү—шериг-далай флоду хөделип үнер деп турары билдингир.

Үймээнни сөкдарының негелделериниң дугайында чугаалажыышкыннар үймээнчилериниң болгаш чазактың төлээлекчилериниң аразында чоруп турар. Үймээнге киришкен бүгү кижилерге келдерелдя тыпсырын, а ол ышкаш ам болур президент соңгулдазынга чурттуң депшилгелиг партияларының төлээлекчилерин киирбезин үймээнчилериң төлээлекчилери негеп турар.

Чугаалажыышкыннар чоруп турда тайбынчыдыганың «баштайгы негелделери» ажылдап кылдынган деп дыңнадыглар көстүп келгилээн.

ЧТК агентилелдин дыңнадып турары-биле алырга, көдээ ажыл-агый бүдүүлгезин эргелеп башкарарын организастаарының төлевилелин Төп Комитет чугаалажып көрген. Ол айтырыгның талазы-биле илеткелди ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү И. Гендрих кылган.

Калбаа-биле чугаалажып көргенинің соонда көдээ ажыл-агый бүдүүлгезин эргелеп башкарарын чаарты тургузар дугайында шиитпирни чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Күрүне ажыл-агыйларын болгаш чаңгыс аай көдээ ажыл-агый кооперативтерин удуртур, машина-трактор станцияларының болгаш көдээ ажыл-агый бүдүүлгезин-биле шуут холбашкан белеткел болгаш садып алыр бүдүүлгелериниң ажылын угларын баштаар апаар көдээ ажыл-агыйның бүдүүлге эргелелдерин районнарга болгаш областарга тургузар деп. Төп Комитет шиитпирлээн.

ЧКП ТК-ның бирги секретары А. Новотный Пленумга чүве чугаалааш, кижиге чүүүр чоруктуң үезинде партийжи амыдыралдың принциптерин болгаш социалистиг хоойлу дүрүмну хажыдып турган чоруктарның дугайын дыңнаткан.

Төп Комитет партия шугуму-биле чогуур түүнелдерни кылган болгаш политиктиг херектерни эде көөрүнге төлээлеттирген комиссияның түүнелдеринге үндезилээш, дээди суд болгаш кол прокуратура чогуур хемчегдерни алырын сүмелээн.

хоорай. Маңаа Коломналовоз тудуунун заводунга гидродамчыдылгалыг чаа алдазы болуп эрткен. Қан т күштүг, шакта дүргени— хирлер болгаш аар чүүктүг гыгалыг чаа тепловоз шылгал-

Фото: В. ЯНКОВТУУ.

ТА-ның фотохрониказы.

ң Коммунистиг С-зының пленуму

ажыл-агый бүдүүлгези-биле шуут холбашкан белеткел болгаш садып алыр бүдүүлгелериниң ажылын угларын баштаар апаар көдээ ажыл-агыйның бүдүүлге эргелелдерин районнарга болгаш областарга тургузар деп. Төп Комитет шиитпирлээн.

ЧКП ТК-ның бирги секретары А. Новотный Пленумга чүве чугаалааш, кижиге чүүүр чоруктуң үезинде партийжи амыдыралдың принциптерин болгаш социалистиг хоойлу дүрүмну хажыдып турган чоруктарның дугайын дыңнаткан.

Төп Комитет партия шугуму-биле чогуур түүнелдерни кылган болгаш политиктиг херектерни эде көөрүнге төлээлеттирген комиссияның түүнелдеринге үндезилээш, дээди суд болгаш кол прокуратура чогуур хемчегдерни алырын сүмелээн.

В. И. Ленин дугайында чаа номнар

Н. К. Крупскаяның чогаалдарының «Ленин биле партия» деп чыылдазын политиктиг ном үндүрер чер парлап үндүрген. Ук ном мыңдыг тематиктиг кезектерден тургустунган: «Лениннің овур-хевири», «Ленин—Коммунистиг партияның тургузукчузу болгаш баштынчызы», «Ленин—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының болгаш социалистиг тургузуушкунуң удуртукчузу болгаш организакчызы», «Ленин — партийжи пропаганда, агитация болгаш парлалга дугайында».

Мирослав Ивановтуң «Ленин Прагада» деп номунуң чех дылдан очулгазын ол-ла ном үндүрер чер парлап үндүрген. В. И. Лениннің ол хоорайга турганының дугайында дыка хөй чаа солун материалдарны автотыпкан.

(СЭТА).

Малчыннарга концерт

Өвүрнүң «Торгалыг» колхозунуң колхозчу аныяктарының агиткультбригадазы ырак одарларда малчыннарга, хойжу бригадалар төптеринге концерт көргүзүп бо-ла баарлар.

Колхозтуң партия организациязының секретары Дөнгак Оолакайга удурткан ол агиткультбригада чоокта чаа Даштыг-Хонаш, Ак-Чыраа, Кара-Булакта бригадаларга база фермаларга барып концерт көргүскен.

Н. ДАМДЫҢ.

Солун кежээ

Өвүр районнуң Хандагайтыда культура бажыңынга чоннуң дыштанылга кежээлери бо-ла эгелей берген тургулаар. Баш бурунгаар эки организастаан кежээлер солун болбас аргажок.

Чоокта бир субботаның кежээзин маңаа чижек кылдыр көргүзүп болур. «Кадыкшылды канчаар камнаарый» деп темага эмчи Валентина Григорьевна Наумованың номчаан лекциязын чон улуг сонуургап дыңнаан. Дараазында танцы, аныяктарның массалыг оюннары улажып эгелээн.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Шефтээшкин

Тожу районнуң «Май 1-зи» колхозунуң кежигүннери март айның эрткен хүннериниң бирээзинде школага оттулар ыяш белеткеп бээри-биле чыглып келгеннер. Балды, хирээ даажы эртен эртежик динмиреп эгелээн. Шефке келген кижилерниң арызында кырганнар безин бар. Хүнну бадыр күжениишкинниг ажылдаанының түүнелинде 100 кубометр оттулар ыяш белеткеттинген. Шефке киришкеннерниң иштинден эштер Ким, Соруңнай, Кушкаштаар олар эң шалыпчы чоруун көргүскеннер.

А. САРЫГ-ООЛ.

ИНДИЯ — ЭКОНОМИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ХАМААРЫШПАС ЧОРУКТУҢ ОРУУНДА

Индияга англи колонизаторларның арттырып каан уржуктарындан кошкак хөгжөөн үлетпүрлүг болгаш кедергей хожудаңгай көдээ ажыл-агыйлыг чурт болуп арткан. Байлак минералдыг курлавырлар турбуже, металлургия хөгжүлдениң эге чадазынга турган. Индияның үлетпүү бүдүүлгениң чепсек-херекселдерин — үлетпүр дерин, станоктарны, машиналарны, моторларны бүдүүп шыдаар шинек чок турган. Ниити национал бүдүүүшкүнге чиик болгаш аъш-чем үлетпүү кол рольду ойнап турганының уламындан бүгү капитал салыышкынының 85 хуузу ол үлетпүрге оваажып турган.

Даштыкы капитал кол нургулайында англи капитал, экономикага кол черлерни эзлеп турган. Хөмүр даш үлетпүрүнүң 62 хуузун, джуттуң 89 хуузун, шайның 86 хуузун, резинаны үлетпүрүнүң 93 хуузун, ол ышкаш даштыкы садыгның элээн улуг кезиин англи капитал контрольдап турган. Нефтини болгаш нефть продуктуларны Индияга садып киирер чорукка даштыкы компаниялар шуут-ла монополистер болуп тургулаан. Ассам штатка англи «Ассам ойл» компаниязының Индияның бодунуң нефть тывыжы кылдыр бүдүүп турган нефтизи чылда үүгле 240 муң хире тонна болуп турган. Миллион-миллион тонна нефть продуктуларны даштыкы нефть компаниялары сөөртүп келгеш, индий хереглекчилерге аажок бедик өртектерге садыглап турган.

50 чылдарның эгезинде Индияга нефть сайзырады ажылдап кылыр үш улуг заводтарны туткулаан англи болгаш америк монополияларның карманынче ажык кончаалар сөөтүп киирип турган, ол заводтарның ийизи Бомбей районунга, бирээзи Визагапатнамга туттунган. Индияның чазаның тускай медээлерни ёзугаар алырга, 1957 чылда «Бирма шелл» компаниязының кончаазы салдынган капитал салыышкынының 31 хуузу, а «Станвак» компанияга—21 хуу болган.

Хамаарышпас чорукту алганының соонда чуртту эң дүрген индустриализастаарының оруктарын болгаш арганларын шилип алырының дугайында айтырыг Индияның мурнунга туруп келген. Амгы үениң улуг бүдүүлгелерин тургузарынга, ылаңгыя үлетпүрүнүң металлургия, машина тудуу, нефть, электроэнергетика ышкаш ындыг адырларынга четчир хөреңгилер хуу национал капиталда чок турганы билдингир. Оон ыңай национал капиталдың даштыкы монополиялардан хамаарылгазы болгаш ниити национал эрге-ажыктарны база чуртту хөгжүлдезин барымдаалавайн, эң-не ажык-кончаалыг бүдүүлгелерге хөреңгилерни салып киирер дээр ооң чүткүлү Индияны индустриализастаарының хөрээнге чедишкин чедип алыр чорукка магадыларды бербейн турган. Ынчангаш Индияның премьер-министри Неру баштаан чазак бүдүүүшкүнүнүң кол адырларынга күрүне үлетпүрүн тургузар болгаш экономиканы планныг хөгжүдер дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Ам Индия национал экономиканы хөгжүдериниң баштайгы ийи бешки чылдар планнарын күүседирин дооскан болгаш ам үшкү беш чылдың ийиги чылын доозуп турар. Ол үениң дургузунда чуртта чаа улуг үлетпүр бүдүүлгелери туттунган, үлетпүр продукциязының эң чугула хевирлерин бүдүрери дыка калбарган.

1960 чылдан бо чылдың январьга чедир үениң дургузунда кан бүдүрери 1,4 миллиондан 5 миллион тонна чедир, хөмүр даш—32 миллиондан 60 миллион тонна чедир, станоктар бүдүрери—барык 20 катап, чадаг-тергелер—100 мундан 1 миллион 200 муң чедир, хөвең-саазын өөстерин бүдүрери—4.155 миллион метрден 7.200 миллион метр чедир өскен.

Индий улустуң эң чугула чедишкиннериниң бирээзи болза экономиканың күрүне секторун тургусканы болур. Амгы үеде Индияда күрүненің 100 чыгам үлетпүр бүдүүлгелери санаттынып турар. Оларның эң-не чугулалары металлургияның үш заводу (Бхиланде, Дургапурда, Руркелада), Бангалорда станок тудуунуң заводу, Перамбурда вагон тудуунуң заводу, Бхопалда электротехника дериглиг паровоз тудуунуң заводу, Синдирде химиктиг чемиишчидилгелер заводу болгаш оон-даа өскелер болуп турар. Хөмүр даш тывыжының 25 чыгам хуузу, демир оруктар, авиатранспорт, далай транспортунуң чамдыызы, харылзааның чепсек-херекселдери болгаш өске-даа чамдык үүүлдер база күрүненің холунда мөөңеттинген.

Индияда күрүненің нефть үлетпүрү хөгжүп, ол адырга даштыкы монополияларның хуваалда чок тергиделин, ол чорук чок кылып бар чыдар. Совет тускай эртемниглерниң техниктиг деткиишкини-биле Гуджерат болгаш Ассам штаттардан үлетпүрге ажыктыг нефть байлактарлыг черни шинчилеп тыпкан.

Гуджерат штатта Анклешварның нефтилиг чериндан ам безин хүн бүрү 1,5 муң тонна бедик шынарлыг нефтини казып турар. Ол нефтини Бомбейде америк болгаш англи компанияларның заводтарында сайзырады ажылдап турар. Ол компаниялар ону кылырынга безин элээн удурланып турган чөпшээрешкен. Ынчангаш Совет Эвилелиниң дузазы-биле Гуджерат штатта туттунган, күрүненің нефть сайзырады ажылдап кылыр заводунче ол нефтини удавас чорудун эгелээр. Барауниде база-ла Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчези-биле тудуп турар завод Ассамдан нефть дамчыдылгазы-биле келген нефтини сайзырады ажылдап кылыр. Индий чазактың төлээлекчизиниң чоокта чаа дыңнаканын ёзугаар алырга, күрүненің нефть сайзырады ажылдап кылыр заводтарының күүүзүн 1966 чылга чедир 7,25 миллион тонна чедир улгаттырарын төлевилеп турар. Боттарының заводтарының тус бүрүзүнде чылда бүдүрүүчү күүүзүн 2 миллион тонна чедир улгаттырарының дугайында «Эссо» болгаш «Бирма шелл» дээр даштыкы компаниялардың дилээ хүлээп алдынмас боор, чүге дээрге индий чазак нефть сайзырады ажылдап кылырының хуу заводтарын калбартырын деткиир хөөн чок деп, Индияның шахталар болгаш одаар күүлдер министри К. Д. Малавия медеглээн.

Электроэнергия бүдүрери сөөлгү он чылдарның дургузунда дыка өскен. Электростанциялардың күүүзү 1950/51 чылда 2,5 миллион квт. турганындан 1961/62 чылда 6 миллион квт. чедир улгаткан. Ажыглаттынып турар күүлдерниң 70 чыгам хуузу күрүненің электростанцияларынга хамааржыр. Совет Эвилелиниң техниктиг деткиишкини-биле тудуп турар электростанциялар чурттуң энергобаланезынга чугула черни ырак эвес келир үеде эзлей бээр. Ниити күүүзү 1,330 муң квт. болур ындыг электростанцияларны Нейвелиде, Корбада, Синграулиде болгаш Бхаркта тудуп турар.

Ынчалзажок Индияны электрижидери ылаңгыя көдээ ажыл-агыйда ам-даа кончуг куду деңнелдиг артып турарын демдеглезе чогуур. Чүгле 30 хире суурларны, тодаргайлаарга көдээ суурларның ниити санының 4-ле хуузун электрижиткен.

Индий экономиканың күрүне секторунда амгы үеде 7,5 миллион кижи ажылдап турар, ол дээрге Индияның бот ажыл-чорудулгалыг бүгү чонунуң дөрт-ле хире хуузу болур-дур. Күрүне секторун акшаландырарында бюджет акшаландырыышкыннарының үлүг-хуузу бирги беш чылда 46 хуу турганындан ийиги беш чылда 54 хуу чедир өскен. 1961/62—1965/66 чылдарның үезин хаара туткан амгы (үшкү) беш чыл планында экономиканың күрүне секторунда бюджет акшаландырыышкыннарының үлүг-хуузу 6 хуу чедир көвүдээн.

Ынчалзажок ниити национал бүдүүүшкүнге күрүне бүдүүлгелериниң үлүг-хуузу ындыг-ла улуг эвес болуп турар. Чуртта бүдүүп турар продукцияның 90 чыгам хуузу экономиканың хуу секторунга онаажыр. Чижээ, пөс-таавы, джут, шай, цемент, алюминий, резина үлетпүрүн, даараныла кылыларын, чадаг-тергелерни болгаш өске-даа продукцияны бүдүрерин хуу сектор бүрүн контрольдап турар.

Бир бодап келирге, чурттуң экономиказының хөгжүлдезинге күрүне бүдүүлгелери ындыг-ла чугула рольдуг болбайн турар кылдыр сагындырып келир чадавас. Ол ыракта-ла ындыг эвес. Ооң ужуру мындыг.

Күрүне секторунуң чамдык аажок улуг бүдүүлгелери тудуушкунуң янзы-бүрү чадаларында турар-дыр. Олардан дыка хөй бүдүүлгелер удавас ажыглалга кирер. Ол чорук ниити национал бүдүүүшкүнге экономиканың күрүне секторунуң үлетпүр продукциязының үлүг-хуузун дораанна белидиптер. Ооң аңгыда күрүне секторунуң бүдүүлгелери экономиктиг хөгжүлдеге оларның улуг чергелиин барымдаалап алырга, кол туруштарны эзлеп турар. ССРЭ-ниң техниктиг деткиишкини-биле тудуп турар бүдүүлгелер бо талазы-биле онза чугула рольдуг болурлар. Чижээ, Ранчиде аар машина тудуунуң заводу Индияга бодунуң металлургия бүдүүлгелерин тургузар, бодунуң өрүмнээшкин дериглерлиг болгаш өске-даа үүүлдерлиг болур аргазын бээр дериг-херекселдерни бүдүрер. Дургапурда заводтуң продукциязы Индияның бүгү шахталарынга хөмүр даш казылдазын механизастаар арганы бээр. Аар электри дерининң заводунуң, хөмүр даш арыглаар фабриканың, ылаптыг инструментилерниң заводунуң тудуу, Бхилаиде заводтуң күүүлерин чылда 2,5 миллион тонна кан чедир калбартыры чергелиг өске-даа төлевилелдерни база сагындырып болур.

Ынчалзажок экономиканың күрүне секторунуң хөгжүлдези бир дески, демисел чок чоруп орар кылдыр чугаалап болбас. Артында делегейниң империалистиг монополиялары туруп турар индий улуг капиталды төлээлээн иштики реакцияның талазындан харын ол хөгжүлде шудургу удурланыышкынга таваржып турар.

Даштыкы монополиялар Индияның экономиктиг хөгжүлдезин мооңдактаарын оралдажып, Индияны чигээт бээр кожундаа, боттарының бараннарын сайгарар рынок, капитал салып киирерниң чери кылдыр арттырарын күзеп турар. Олар индий улусту үптеп үргүлчүлээрин, ооң национал байлаан төтчеглен самчыгдаарын күзээрлер. Экономиканың күрүне сектору харын ол империалистиг үптелгени чок кылырын болгаш Индияның өске чурттардан экономиктиг хамаарылгазын дужүрер хүлээлгелиг. Ооң-биле кады ол сектор хуу индий капиталдың аргаларын база кызыгаарлап турар.

Экономиканың индий секторунуң хөгжүлдезинге удур боттарының демиселинге индий болгаш даштыкы капиталистер индий чазактан элээн чымчак көрүүшкүннерни чедип алырын ораллажып турар дээрзин демдеглезе чогуур. Чижээ, металлургия, хөмүр даш, химия, алюминий үлетпүрүнге болгаш мурнунда күрүне секторунга курлавылаттынган турган үлетпүрнүң өске-даа адырларынга үлетпүр бүдүүлгелерин тударын хуу капиталга чөпшээрээн. Элээн хөй таварылгаларда дем каткан компанияларга акцияларның контроль пакеттиг болурун даштыкы капиталга чөпшээреп турар. Чамдык таварылгаларда даштыкы фирмалар күрүне бүдүүлгелеринге безин акцияларның деңнезининден хөйүн ап турарлар. Даштыкы монополиялар Индиялан ажык-кончааларын хостуг үндүр соорту бээрининң эргезин эдилеп үргүлчүлевишаан. Индий парлалганың медээлерин ёзугаар алырга, олар чыл бүрү даштыкыже 300 миллион чыгам рупий акшаны шилчидип ап турарлар.

Ынчалзажок ниитизи-биле алырга, хуу болгаш даштыкы капиталга чамдык чымчак көрүүшкүннери турзажок, Индияның чазаа экономиканың күрүне секторун хөгжүдериниң политиказын чорударын үргүлчүлеп турар. Сайзыраңгай күрүне үлетпүрүн тургуспайн, Индия экономиканы хөгжүдериниң делгем оруунче үүүп шыдавас деп, Индияның премьер-министри Дж. Неру каш-даа удаа онзалап демдеглеп келген.

Экономиканың күрүне секторун бүгү хемчег-биле хөгжүдерин Индияның бүгү патриотчу национал күштери деткип турар. Күрүне үлетпүрү дээрге чурттуң хожудаашкынын ажыл эртериниң болгаш ооң даштыкы экономиктиг хамаарылгадан эчизинге чедир хосталып үнериниң чепсээ-дир дээрзин индий улус улам тодаргай билип эгелеп турар апарган.

Вал. ОСИПОВ.

Оът-сигенден тывылган сергедир эмнер

Нерви системазының ажылын кошкадып турар аарыгларны эмнээринге эргежок чугула, кижини шагзырадып баксыратпас, харын сергедир эмнерни эмчилер чедишкиннинг ажыглап турар.

Бо талазы-биле оргаадай дазылындан кылган эмнер билдингир апарган.

Аралия бөлүүнге хамааржыр үүштер оргаадайның эң чоок «төрелдери». Эмниг болгаш эки чыттыг үүштерни өөренип көөр Бүгү-эвилелдиң эртем-шинчилел институду ол бөлүктү шинчилеп көөр деп шиитпирлээн. Ол бөлүкке хамааржыр заманиха, кыскаш бүрүлүг калапанакс, манчжур аралиязы, дип аралиязы, чадан чечектиг акантопанакс деп беш янзы үүштер шинчилеттинген. Оларның иштинден заманиханың болгаш манчжур аралиязының дазылдарының сергедир шынары оргаадайдан чыдып калбас дээрзин фармакологтуг шинчилелдер көргүскен.

Заманиханың болгаш манчжур аралиязының түңгаалдарын эмнелгеге ажыглааны фармакологтуг дуржулгаларны түүнелдерин улам бадыткаан. Заманиханың түңгаалын аарыг улуска ижиртип туруп хынаан.

Ону ишкениниң соонда аарыг кижиниң чүрек кавызында аарыы намдап, ажыныычал, туруучалы соксап, сергеп кээр болган.

Дуржулгалыг эмчилерниң сөзүбиле алырга, манчжур аралиязының түңгаалы төп нерви системазының ажылын экижидип турар.

Оргаадайның, заманиханың, манчжур аралиязының чурту — Уосурий тайгазында лимонник дээр база бир солун үүш бар.

Күзүн лимонниктиң ораашкак сыптарында чимистери быжып, хүрең-кызыл апаар. Кыдаттар оларны— «у-вэ-цзы» дээрлер, очулдурарга «беш амданныг чимис» дээни ол. Лимонниктиң кадырын каан чимизи кижини сергедир болгаш быжыктырар эмге хамааржыр деп шагдан тура-ла кыдат фармакопияда бижиттинген. Лимонниктиң үүүп турар чергелериниң чоок кавызында чонда, ол аштааш турупкан кижилерге күш киирер эмниг эвес деп кептерээн.

Лимонник кадының түңгаалын эмнелгеге ажыглаанының соонда, ооң нерви системазының, чүректиң ажылын, тыныштыг экижидип, харыксырап баксыраан, шагзыраан кижилерни сергедиптер шынары илерээн.

Лимонниктиң чүгле эмчинин айтыышкыны-биле ижер херек. Бо эмни уйгу-чыдын чокталган, ханының базыышкыны бедзен, чүрээ аарыг кижилер ижери хоруглуг.

База бир сергедир эмниг оът—сафлора хевирлиг левзейниң тыптырынга ивилер, сыыннар лузалаан. Саян дазының анчылары шагдан бээр-ле чонда «сыын дазылы» деп адап турары оътка ивилернин, сыынның дуралын билир апарганнар. Ивилер, сыыннар левзейниң дазылын чүгле күзүн сүржүп эгелээр бетинде казып чиирлер. Левзейниң дазылдары күш киирер эмниг эвес ирги? дээр бодал ынчан тыптыш келген.

Ол бодал левзейни чурттуң эртем-шинчилел болгаш эмнелге чергелеринге өөренип көргенинің ооонда бадыткаттынган.

Бо бүгү чаа сергедир эмнерни бистиң үлетпүрүвүс ам бүдүрүп үндүрүп турар. Оларны чүгле эмчиниң айтыышкыны-биле ижери чугула.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага эдир булуттралыг хүн болур, хар чагбас. Хат кошкактан өй-тавыга чедир. Агаарның температуразы: даглыг черлерге—4—9 градус чылыг, ооң өскезинге — 0-дан 5 градус соок, а Кызылга—0 хире градус.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Кинотеатрларга

АПРЕЛЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Кара чайка» 9.40, 11.40, «Симлеге ынакшыл» (1-ги серия) 1.40, 3.20, 5, 6.40, 8.20, 10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эмираттың эндээ» 11.15, 3.15, «Ийи дээрги N» 9.15, «Чажыт херээженнер» 5.15, 7.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Джунгилер хайныгып тур» 11.15, 1.15, 3.15, «Ынакшыл болгаш ийиги ужудунчу» (делгем экранныг) 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Аът нежу-биле» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда киллизиниң 23—54, харыысалгалыг секретарының 23-35, көдээ ажыл-агый киллизиниң 25-38, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, иштики информация киллизиниң 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг киллистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт база культура амыдырал киллистериниң 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47, харыысалгалыг дежурныйның 23-54. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00121. Чагыг № 129. Культура министерствозунуң типографиязы